

CICERO'S FORSVARSTALE FOR SEXTUS ROSCIUS FRA AMERIA.

Oversat af Valdemar Thoresen (Kbh. 1901)

INDLEDNING.

Den første borgerkrig var endt i året 82 med Sulla's sejr, og nu var turen kommen til demokraterne at få sejrherrens skånsellose hårdhed at føle. Modstandere i tusindvis sattes på proskriptionslisterne, en pris blev udsat på de proskriberedes hoveder, deres ejendomme inddrogtes og bortsolgtes ved auktion for spotpris til konsortier, som nok skulde vide at betage folk lysten til at byde dem op. Vel havde Sulla sat en tidsgrænse, 1ste juni 81, efter hvilken proskriptionslisterne skulde være definitivt sluttede; dog, mange nye navne indførtes også efter den tid på dem, og der herskede den frygteligste usikkerhed for liv og ejendom. Disse uhyggelige tilstande danner baggrunden for de begivenheder, der fremkaldte Cicero's tale for Sextus Roscius, den første tale, han holdt i en offentlig sag, og for en kriminaldomstol.

Flere måneder efter den nævnte, af Sulla satte termin blev en velhavende godsejer oppe fra Umbrien ved navn Sextus Roscius en aftenstund myrdet i Rom's gader, da han gik hjem fra et selskab. Mordet synes, efter Cicero's fremstilling, anstiftet af to af hans slægtinge, Titus Roscius Capito og Titus Roscius Magnus, der var hans personlige uvenner. Vist er det, at de straks efter satte sig i forbindelse med én af Sulla's frigivne, Lucius Cornelius Chrysogonus¹⁾, som under de urolige forhold havde erhvervet sig stor indflydelse og rigdom.

Han fik nu Sextus Roscius's navn indsat paa proskriptionslisten, uansét, at han havde været adelspartiets hengivne tilhænger. Hans forskellige ejendomme blev solgte under ét til Chrysogonus næsten for intet, og de to kompagnon'er fik deres gode andél i byttet. For imidlertid at sikre sig besiddelsen fandt trekløveret det rådeligst at skaffe den myrdedes eneste søn, der ligeledes hed Sextus Roscius, af vejen, og de købte en professionel anklager, Erucius, til at anklage ham for fadermord. Men faderens gode venner, der til dels hørte til Rom's bedste familier, satte sig nu i bevægelse, og de formåede den unge Cicero til at overtage forsvaret. I året 80 kom sagen for den kriminaldomstol, der dømte i snigmords-sager. I sin forsvarstale ytrer Cicero sig naturligvis meget forsigtigt om Sulla; han talte jo også for en domstol af senatorer, hvem Sulla havde givet dommermyndigheden tilbage, og de var sikkert næsten alle Sullanere. Men med stor frimodighed dristede han sig til at angribe den mægtige Chrysogonus og sigte ham og de to T. Roscius'er som ophavsmænd til de mod faderen og sønnen begåede forbrydelser. Sagen endte med den anklagedes frifindelse, og Cicero vandt sig ved sit dygtige, modige og veltalende forsvar et ry og en popularitet i vide kredse, som bidrog sit til at skaffe den nye mand en hurtig og glimrende karriere. Om senere at drage de skyldige til ansvar har der næppe været tale; det var allerede store ting at opnå den uskyldiges frikendelse. Hvad der her var sket, var vel desuden ikke stort værre end så meget andet, der gik upåttalt hen; det er sikkert kun Cicero's forsvarstale, der har reddet det fra glemsel.

I undrer jer vist over, dommere, hvordan 1
det kan være, at medens så mange udmærkede
talere og højt ansete mænd²⁾ bliver siddende,
netop jeg har rejst mig, som hverken i alder³⁾
eller begavelse eller anseelse kan måle mig med
dem, der sidder ned. Alle disse, som i ser give
møde her, mener, at det, det gælder om ved denne
retssag, er at træde op imod en retskrænkelse, der
bunder i en uhørt niddingsdåd; men selv træde
op imod den drister de sig ikke til i disse vanske-
lige tider. At de har givet møde, skyldes således
deres pligtfølelse, at de tier, skyldes hensynet til
faren. Hvordan? Skulde da jeg være dristigst af 2
alle? Nej, ingenlunde. Eller så meget mere pligt-
opfyldende end de andre? Heller ikke den ros er
jeg så lysten efter, at jeg vil tilegne mig den på
andres bekostning. Hvad er det da, der har drevet
mig fremfor andre til at overtage Sextus Roscius's
sag? Jo, sagen er den: hvis nogen af disse højt
ansete og højt stillede mænd havde taget ordet, og
han så havde ladet et ord falde om politiske
spørgsmål, hvilket er uundgåeligt i denne sag,
vilde man lægge meget mere i hans ord, end der
virkelig lå i dem. Anderledes med mig: selv om 3
jeg frimodigt siger, hvad der skal siges, kan min

tale dog umuligt på lignende vis komme ud blandt folk og løbe fra mund til mund. Dernæst kan ingen ytring af de andre blive ubemærket på grund af deres ry og rang, og en ubesindig ytring af dem ikke undskyldes på grund af deres alder og visdom; hvis jeg derimod udtaler mig noget frit, kan det enten blive ubemærket, fordi jeg endnu ikke har givet mig af med de offentlige anliggender, eller bedømmes overbærende for min ungdoms skyld, skønt jo rigtignok ikke alene det at dømme overbærende, men også at undersøge, før man dømmer, nuomstunder er en ukendt ting i vort

4 samfund. Hertil kommer også den grund, at de øvrige måske er bleven anmodede på en sådan måde om at tale, så de mente at kunne svare ja eller svare nej, hvilket de vilde, uden at krænke deres pligt; til mig er der rettet en indtrængende opfordring af mænd, hvis venskab, velvilje og værdighed giver deres ord meget stor vægt hos mig, og deres godhed imod mig turde jeg ikke se bort fra, så lidt som jeg kunde lade hånt om deres

5 anseelse eller lade deres ønsker uænsede. Af disse grunde er jeg trådt frem som forsvarer i denne sag. Jeg er ikke bleven udtaget på forhånd fremfor alle som den, der kunde tale med størst talent; men da der ingen anden var tilbage, tog man mig som den, der kunde tale med mindst risiko, og ikke for at Sex. Roscius dermed skulde kunne få et fyldestgørende forsvar, men for at han ikke skulde stå hélt alene.

I spørger måske, hvad det da er for en angst og mægtig rædsel, der stiller sig i vejen for så mange udmærkede mænd, så de nødig vil, som de plejer, overtage forsvaret for et medmenneskes liv og gods. At i hidtil har svævet i uvidenhed herom, er ikke så sært, da anklagerne forsætlig

har undladt at omtale den genstand, som har foranlediget denne retssag. Hvad er det for en genstand? Det er den her tilstedeværende Sex. Roscius's faders ejendomme, til en værdi af 6 millioner sestertier⁴⁾, som den måské for tiden mest indflydelsesrige unge mand i vor stat, L. Cornelius Chrysogonus, siger at han har købt for 2000 sestertier af vor højtberømte, kække L. Sulla, hvem jeg nævner med højagtelse⁵⁾. Han forlanger nu af jer, dommere, at eftersom han uden nogen-
somhelst ret har bemægtiget sig en andens store og skønne formue, og eftersom Sex. Roscius's liv synes at stå hindrende i vejen for besiddelsen af denne formue, så skal i fri hans sind for alle ængstende anelser og fjærne hans frygt. Så længe han her ikke er gjort uskadelig, mener han ikke at kunne hævde besiddelsen af den uskyldiges store og rige fædrenearv; men er han først domfældt og fortrængt, håber han at kunne forøde og fortære i vellevned, hvad han har erhvervet ved forbrydelse. For nu at få denne sten lettet fra sit hjærte, som piner og plager ham dag og nat, forlanger han, at i skal tilbyde jer som hjælpere i hans skændige røveri. Såfremt i finder hans krav billigt og anstændigt, dommere, har jeg et lille og efter min overbevisning adskilligt billigere modkrav at stille. Først beder jeg Chrysogonus om at lade sig nøje med vore penge og vor ejendom og ikke forlange vort liv og blod; dernæst beder jeg jer, dommere, at i vil stille jer imod de frækkes ryggesløshed og mildne de uskyldiges ulykke, og at i i Sex. Roscius's sag vil afværge en fare, som er rettet mod alle. Men hvis der findes enten nogen grund til beskyldningen eller nogen mistanke om gærningen eller over hovedet nogensomhelst blot nok så ubetydelig omstændighed, som kan give

det udseende af, at disse personer dog har haft noget at gå efter ved deres anklage, — kort sagt, hvis i med undtagelse af det omtalte rov finder skygge af grund, da gør vi ingen indvendinger mod, at Sex. Roscius's liv prisgives disse menneskers vilkårlighed. Men er målet kun det, at de, som aldrig får nok, ikke skal mangle noget, — er det udelukkende det, der for tiden kæmpes for, at dette rige, glimrende bytte skal fuldstændiggøres ved Sex. Roscius's domfældelse som kronen på værket, er det så da ikke næsten toppunktet af alt det meget oprørende, vi ser, at de har ment i jer at finde passende redskaber, der ved eders edfæstede kendelse kunde hjælpe dem til det, de ellers selv plejede at hjælpe sig til ved forbrydelse og mordersværd? — at snigmordere og banditter forlanger af eder, der fra borgerne er valgte ind i senatet på grund af eders værdighed, fra senatet ind i dommerkollegiet på grund af eders stræng-
hed, ikke blot, at de skal slippe for de straffe, de bør vente af jer med frygt og bæven som løn for deres misgærninger, men endogså forlanger at gå fra denne retssag veludstyrede og berigede med bytte?

- 9 Om så betydningsfulde og oprørende forhold er det mig klart, at jeg hverken kan tale dygtigt nok eller klage eftertrykkeligt nok eller råbe mine ord ud frit nok: dygtigt — det er min begavelse ikke til, eftertrykkeligt — det er min alder ikke til, frit — det er tiderne ikke til. Hertil kommer en stærk ængstelse hos mig, som har sin grund i min egen naturlige undseelse, i eders høje værdighed, modstandernes magt og Sex. Roscius's fare. Derfor beder og bønfalder jeg eder, dommere, om at høre mig med opmærksomhed og overbærenhed.
- 10 I lid til eders retsind og visdom har jeg taget en

større byrde på mig, end jeg føler mig i stand til at bære. Dersom i hjælper til at lette mig denne byrde, dommere, vil jeg bære den, så godt jeg kan, med lyst og iver; men lades jeg i stikken af jer, hvad jeg ikke håber, vil jeg dog ikke tabe modet, men føre til ende efter ævne, hvad jeg har taget mig på. Og kan jeg ikke føre det til ende, vil jeg hellere segne under pligtens byrde end troløst afkaste eller modløst lægge den byrde, der éngang er lagt med tillid på mine skuldre.

Også dig, M. Fannius⁶⁾, beder jeg indtrængende: vis ved denne lejlighed såvel os som Romerfolket samme optræden, som folket var vidne til i sin tid, da du som formand ledede denne samme domstol. Du ser, hvilken mængde mennesker der er strømmet sammen til denne retssag; du indsér, hvilken forventning de alle møder med, hvilket ønske om, at der må fældes skarpe og strænge domme. Efter lang tids afbrydelse er det her første gang, retten sættes for at dømme i en snigmordssag, skønt der i mellemtiden har fundet de mest oprørende slagterier sted. Det er alles håb, at denne domstol under dig som prætor vil sætte en stopper for de åbenbare forbrydelser og den daglige blodsudgydelse. Det råb, der i andre retssager plejer at lyde fra anklagerne, det lyder idag fra os anklagede. Vi beder dig, M. Fannius, og jer, dommere, at i vil ramme forbrydelserne med den hårdeste straf, at i med al kraft vil byde de frække trods og lægge jer paa sinde, at hvis i ikke i denne sag lægger for dagen, hvordan i tænker, da vil folks have syge, ryggesløshed, dri-stighed gribe således om sig, at mord vil blive øvet ikke blot i smug, nej her på torvet, foran dit embedssæde, M. Fannius, foran eders fødder, dommere, mellem selve rettens bænke. Hvad

11

12

13

andet er det nemlig, man lægger an på ved denne retssag, end at dette skal tillades? Anklagere er de, som har bemægtiget sig denne mands formue; anklaget er den, hvem de ikke har levnet andet end ulykke. Anklagere er de, som har haft fordel af drabet på Sex. Roscius's fader; anklaget er den, hvem faderens død ikke blot har bragt sorg, men økonomisk ruin. Anklagere er de, som har den inderligste lyst til at skille denne mand selv ved livet; anklaget er den, som endogså giver møde her for retten med en sikkerhedsvagt for ikke at blive myrdet her lige på stedet, for eders øjne. Anklagere er endelig de, hvem folket kræver straf over; anklaget er den, som ene er bleven tilbage fra deres skændige myrderier.

14 Og for at i bedre kan se, dommere, at det, der er sket, er endnu mere oprørende end det, jeg her siger, skal jeg udvikle for jer, hvorledes det hele er gået til fra første færd; så kan i bedre lære både denne uskyldige mands sørgelige stilling og disse personers frækhed at kende, såvelsom statens dybe elendighed.

15 Den anklagedes fader, Sextus Roscius, var borger i municipiet Ameria⁷). Han var ikke blot ved byrd, anseelse og formue uden sammenligning førstemand såvel i sin egen by som i nabolaget, men nød også æren af højtanséte personers gunst og gæstevenskab. Til Metellerne, til Servilierne, til Scipionerne stod han nemlig ikke alene i gæstevenskabsforhold; men han plejede jævnlig omgang med dem i hjemmet. (Disse familier nævner jeg med al den ærbødighed, der skyldes deres høje værdighed og anseelse.) Af alt, hvad han ejede af livets goder, er dette således det eneste, han har kunnet efterlade sin søn. Fædrearven har røveriske slægtninge voldelig ranet og taget i besid-

delse; men den uskyldige mands ære og liv forsvares af faderens gæsteverner og venner. Ligesom han nu al sin tid havde været adelspartiet hengiven, således forsvarede han i disse sidste krigstider⁸⁾, da alle adeliges stilling og velfærd stod på spil, fremfor nogen i den egn dette parti og denne sag ved sin virksomhed, sin varme iver og eksemplet, han gav. Han anså det nemlig for sin pligt at kæmpe for deres ære, hvem han skyldte, at han selv stod højest i ære blandt sine egne. Da så sejren var endelig vunden, og vi havde nedlagt vore våben, — på en tid, da folk blev proskriberede, og de, der antoges at have stået på den modsatte side, blev pågrebne rundt på alle kanter, var han en jævnlig gæst i Rom; han færdedes daglig på torvet og for alles øjne: det så mere ud til, at han jublede over adelspartiets sejr, end at han nærrede frygt for, at den skulde forvolde ham nogen ulykke.

Der bestod fra gammel tid et fjendtligt forhold mellem ham og to andre mænd i Ameria ved navn Roscius, af hvilke jeg ser den ene sidde på anklagerens bænke, medens den anden, som jeg hører, har tre af denne mands landejendomme i sin besiddelse. Havde han kunnet vogte sig for deres fjendskab i samme grad, som han plejede at ængste sig for det, så havde han levet endnu. Det var nemlig ikke uden grund, han ængstede sig, dommere. Disse to, som bægge hedder T. Roscius (den ene har tilnavnet Capito, medens han, som her er tilstede, kaldes Magnus), er folk af en slags, som i nu skal høre: den ene går for at være en gammel gladiator⁹⁾ af stort ry, der har vundet mange palmer; Magnus her har først nylig givet sig i lære hos ham; men skønt han før denne sidste dyst var begynder i faget, så vidt jeg

18 véd, har han dog med lethed overgået selve sin læremester i fræk ryggesløshed. Ti på en tid, da Sex. Roscius her var i Ameria, men T. Roscius dér i Rom; medens han her til stadighed opholdt sig hjemme på ejendommen og efter faderens ønske havde ofret sig for bedriften og landlivet, men han dér hyppig var i Rom, så bliver Sex. Roscius på hjemvejen fra et middagsgilde dræbt ved den Pallacinske badeanstalt¹⁰). Allerede heraf er det forhåbentlig tydeligt nok, hvem mistanken om forbrydelsen må falde på. Men hvad der foreløbig kun er en mistanke, det vil blive soleklart ved selve det, der passerede, — eller også må i gærne dømme ham her delagtig i forbrydelsen!

19 Det første bud om Sex. Roscius's mord, der indløber til Ameria, bringes af en mand ved navn Mallius Glaucia, en fattig frigiven, klient og god ven af T. Roscius dér, og han bringer det, vel at mærke, ikke til sønnens hjem, men til T. Capito's, fjendens. Og uagtet drabet først fandt sted en time efter solnedgang, kommer dette bud til Ameria ved det første gry af dag. På ti natte-timer¹¹) fór han i kabrioletter en strækning af 56 mil¹²), ikke blot for at være førstemand til at bringe fjenden det forønskede bud, men for at vise ham hans fjendes blod så friskt som muligt og morderdolken, som den lidt før var trukken ud af kroppen på

20 ham. Fire dage efter disse begivenheder får Chrysogonus i L. Sulla's lejr ved Volaterræ¹³) meddelelse om det passerede; man henleder hans opmærksomhed på formuens størrelse og ejendommenes fortrinlige beskaffenhed (han efterlod sig nemlig 13 jordlodder, som næsten alle går ned til Tiberen¹⁴)) og omtaler sønnens hjælpeløse og forladte stilling¹⁵); de gør opmærksom på, at når

faderen, en så ansét og afholdt mand, var bleven myrdet, uden at man fik vrøvl for det, var det ingen sag at få ham her, en troskyldig mand fra landet, som var ubekendt i Rom, ryddet af vejen; hertil tilsiger de deres bistand. Nå, kort at fortælle, dommere: der dannes et kompagniskab. På en tid, da der ikke længer var nogen tale om proskription, da selv de, der tidligere havde frygtet, vendte tilbage og trode, at nu var faren overstået, indføres på listerne Sex. Roscius's navn, navnet på adelspartiets ivrige tilhænger. Som køber ved auktionen optræder Chrysogonus; tre af de allerbedste ejendomme overdrages Capito til eje, hvilke han den dag idag besidder, og hele det øvrige bo sætter T. Roscius dér sig i besiddelse af, på Chrysogonus's vegne, som han selv siger. Købesummen bliver 2000 sestertier. 21

Alt dette véd jeg nu med vished, dommere, er sket uden L. Sulla's vidende. Da han nemlig på samme tid både må tage sig af det forbigangne og træffe sine forholdsregler overfor det kommende, der er i udsigt, da han, ene mand, både har at sørge for fredens befæstelse og har krigsførelsen under sig, da alles øjne vogter på ham, og han alene styrer alt, da han må dele sig imellem så mange og så omfattende forretninger, at han næppe kan unde sig pusterum, så er det ikke sært, om noget undgår hans opmærksomhed, tilmed da der er så mange, som passer på, når han er optaget, og blot lurar på det belejlige øjeblik for, så såre han ser til den anden side, at sætte sådant noget i værk. Hertil kommer, at hvor lykkelig¹⁶⁾ han end er, og det er han, så kan dog ingen være så begunstiget af lykken, at han, med et stort personale i sin tjeneste, ikke har en eneste slyngel, slave eller frigiven, derimellem. 22

Imidlertid kommer T. Roscius, denne hædersmand, som sidder derhenne, Chrysogonus's befuld- mægtigede, til Ameria. Han sætter sig i besiddelse af Sex. Roscius's ejendomme; han kaster den ulykkelige mand, som var opløst af sorg og ikke engang havde fået alle forpligtelser opfyldt mod faderens grav¹⁷), kaster ham, dommere, nøgen ud af hans hjem, jager ham på hovedet fra den fædrene arne og de hjemlige guder. Selv bliver han rådig over den meget betydelige formue, og, som det gerne går, han, som med sine egne mid- ler havde været en fattig stympet, han slår nu om sig med de udenoms. Meget førte han åben- lyst hjem til sit, mere stak han hemmeligt til side; en hel del forærede han med rund hånd sine hjælpere, resten solgte han på en auktion, han fik foranstaltet.

24 Dette forekom nu de Ameria folk i den grad oprørende, at der blev gråd og klage hele byen over. Mangt og meget stod dem jo på samme tid for øje: at Sex. Roscius, en mand i en så glimrende stilling, var død en så gruelig død og sønnen på den skammeligste måde bragt til tigger- staven, så at denne skændige røver af den store fædrenearv ikke engang havde ladet ham beholde en vej til faderens grav¹⁸), det skandaløse køb af ejendommen, den måde, hvorpå den var taget i besiddelse, tyverierne, røverierne, gaverne. Der var ingen, som ikke hellere vilde se det gå op i luer til hobe end se T. Roscius kro sig og skalte og valte på den brave og hæderlige Sex. Roscius's

25 ejendom. Derfor vedtages straks en beslutning af dekurionerne¹⁹), at de ti første skal rejse op til L. Sulla og meddele ham, hvad for en mand Sex. Roscius havde været, klage over disse personers udåd og retsbrud og bede ham interessere sig for

bevarelsen af den dødes gode navn og rygte såvel som af den uskyldige søns formue. Men hør nu hellere, dommere, selve rådsbeslutningen.

(Den oplæses.)

Udsendingene kommer til lejren. Det bliver dem klart, dommere, at, som jeg allerede sagde før, disse forbrydelser og skændige handlinger begås uden L. Sulla's vidende. De får nemlig straks besøg både af Chrysogonus selv og af nogle fornemme mænd, som han sender til dem med anmodning om ikke at henvende sig til Sulla og med tilbud om, at han vilde gøre alt, hvad de ønskede. Ja, han havde fået sådan en skræk i kroppen, at han hellere vilde dø, end han vilde have Sulla underrettet om dette her. Disse folk af gammel- 26
dags tænkemåde, som sluttede sig til andres karakter efter deres egen, trode på det, da han forsikrede, at han nok skulde stryge Sex. Roscius's navn af listerne og overgive sønnen ejendommene til uhindret besiddelse, og da tillige T. Roscius Capito, som var én af de ti udsendinge, lovede, at det skulde ske. De vendte tilbage til Ameria uden at have forebragt sagen. I førstningen gav nu disse personer sig til at skyde sagen ud fra dag til dag og forhale den; senere hen sparede de sig også den ulejlighed, de gjorde intet og holdt dem ligefrem for nar; endelig gav de sig til, hvad man jo sagtens kunde tænke sig, at stræbe ham her efter livet, da de mente, at de ikke i længden kunde beholde andenmands formue, når ejermanden var i live. Så snart som han mærkede dette, 27
søgte han til Rom efter råd af slægt og venner og begav sig til Caecilia²⁰) — jeg nævner hende med al mulig agtelse —, hvem hans fader havde omgåedes meget. Hos denne dame, dommere, er der

endnu — det har altid været den almindelige mening — spor at finde af de gamle dages pligt-troskab, ligesom et mønster til efterligning for andre. Hun optog Sex. Roscius, der fattig, fordreven fra hus og hjem, fortrængt fra sin ejendom flygtede for røvernes våben og trusler, — hun optog ham i sit hjem og ydede den nedbrudte, af alle opgivne gæst sin hjælp. Det skyldes kun hendes mod, hendes trofasthed og omhu, at han kom levende ind på de anklagedes liste og ikke
28 myrdet ind på de proskriberedes. Efter at nemlig de herrer derhenne havde indsét, at Sex. Roscius's liv vogtedes med største omhu, så der ikke gaves dem nogensomhelst mulighed for at begå mord, fattede de en beslutning, lige så ryggesløs som fræk, nemlig at anklage ham for fadermord og hertil at hverve én eller anden dreven anklager, som dog kunde sige noget, hvor der manglede ethvert grundlag af mistanke, kort sagt: bruge selve tidsforholdene som våben, da der ikke var noget at anklage ham for. De ræsonnerede som så, at eftersom der i så lang tid ikke havde fundet rettergang sted, måtte den, som først blev trukken for domstolen, nødvendigvis blive domfældt, og han her vilde på grund af Chrysogonus's indflydelse komme til at stå uden beskyttere for retten; om ejendomssalget og om det kompagniskab, der dannedes, vilde ingen sige et ord; det blotte navn fadermord og det gruelige ved den forbrydelse, han sigtedes for, vilde have den virkning, at han uden vanskelighed vilde blive ryddet af vejen, idet
29 ingen forsvarede ham. I henhold til denne kløgtige plan, for ikke at sige dette vanvid, har de nu, da de ikke selv kunde dræbe ham, så gerne de vilde, overleveret ham til jer at myrde.

Hvad skal jeg først klage over, eller hvor skal jeg helst tage fat, dommere? hvad hjælp skal jeg søge, eller hos hvem? Skal jeg anråbe de udødelige guder om beskyttelse? eller Romerfolket? eller eder²¹⁾, som nu sidder inde med den højeste magt? Hans fader er skændigt myrdet, hans hus besat af fjender, hans ejendom berøvet ham, taget i besiddelse af andre, udplyndret; hans eget liv er truet, gentagne gange efterstræbt med morderdolk og med lumske anslag. Kan man egentlig tænke sig nogen udåd, som mangler, imellem den mængde forbrydelser? Og dog hober og dynger de andre skændselsgærninger på disse: de sigter ham her for en uhyre forbrydelse, de hverver vidner og anklagere imod ham for hans egne penge, de stiller den ulykkelige valget imellem at lade sit liv for T. Roscius's hånd, eller indsyet i en lædersæk miste det på den mest vanærende måde²²⁾. De har ment, at der vilde fattes ham beskyttere for retten. De fattes virkelig. Men der fattes sandelig ikke, dommere, en mand, som vil tale frimodigt og forsvare ham samvittighedsfuldt, og det er tilstrækkeligt i denne sag. Kan være, jeg har handlet ungdommelig ubesindigt ved at påtage mig sagen; men har jeg éngang påtaget mig den, så lad kun allehånde trusler og skræmsler og farer tårne sig op på alle kanter: jeg vil underkaste mig dem og tage dem på mig. Det er min faste og urokkelige beslutning ikke blot at sige alt, hvad jeg finder er af betydning for sagen, men sige det, som det passer mig, dristigt og frimodigt. Der skal ikke rejse sig en vanskelighed så stor, dommere, at frygten skal få magt over min pligtfølelse. Ti hvem er så ussel en pjalt, at han kan tie og lade som ingenting, når han ser dette? »Min fader har i myrdet, skønt han ikke var pro-

30

31

32

skriberet; efter mordet har i sat hans navn på proskriptionslisten. Mig har i voldelig drevet fra hus og hjem, og min fædrenearv har i taget i besiddelse. Hvad vil i mere? Er i endogså kommet her til rettens bænke med væbnet hånd under løsenet: mord eller domfældelse?»

- 33 Vi havde nylig blandt borgerne en mand, fræk uden lige, og, hvad alle er enige om, som ikke selv har en rem af huden, den vanvittigste galning, C. Fimbria²³). På hans foranstaltning blev ved C. Marius's ligfærd Q. Scaevola²⁴) såret, den ædleste og mest højagtede mand i vor stat — men her er ikke stedet til at sige meget til hans lov, og der kunde alligevel ikke siges mere, end Romerfolket gemmer i erindringen —; men da han så erfarede, at Scaevola kunde overleve såret, indstævnedes han ham for retten, På spørgsmålet om, hvorfor i alverden han vilde anklage den mand, som der ikke engang kunde findes ord til at prise efter fortjeneste, skal mennesket, desperat som han var, have svaret: »Fordi han ikke fik hele dolken i sig.« Noget mere oprørende har Romerfolket ikke været vidne til, når undtages den samme mands død, der virkede så dybt, at alle borgerne følte det som en ulykke og en hjertesorg; fordi han vilde frelse dem ved et mindeligt forlig, blev han selv myrdet af dem.
- 34 Har vi nu ikke her et fuldstændigt sidestykke til denne ytring og handling af Fimbria? I anklager Sex. Roscius. Og hvorfor? Fordi han er sluppen jer af hænde, fordi han ikke rolig har ladet sig dræbe. Hin handling synes mere oprørende, fordi offeret var Scaevola; men skal vi da finde os i denne, fordi gærningsmanden er Chrysogonus? Ti hvad, i de udødelige guders navn, hvad er der i denne sag, som trænger til forsvar? hvor er der et punkt,

som kræver talent hos forsvareren eller stiller særlige fordringer til talerens veltalenhed? Lad os rede hele sagen ud, dommere, og, når den er stillet frem for vore øjne, se på den. Således kan i lettest indsé, hvad der er kærnen i hele rets-sagen, hvilke punkter det er min opgave at tale om, og hvad i bør have for øje.

35 Der er, så vidt jeg skønner, tre ting, som Sex. Roscius har at kæmpe imod ved denne lejlighed: modstandernes beskyldning, deres frækhed og deres magt. At opdigte beskyldningen har anklageren taget sig på, den rolle, der udkræver frækhed, har Roscierne udbedt sig, og Chrysogonus, den mest formående, kæmper med magt. Om
36 alle tre ting indsér jeg at jeg må tale, men, som sagen stiller sig, ikke på samme måde om dem alle, idet nemlig det første punkt falder under min pligt, de to andre er lagt på eders skuldre af Romerfolket. Min opgave er at gendrive beskyldningen, eders pligt er det dels at byde frækheden trods, dels, jo før jo heller, at bryde og tilintetgøre sådanne personers fordærvelige og utålelige magt.

37 Sex. Roscius beskyldes for at have dræbt sin fader. I udødelige guder! en ryggesløs, en forfærdelig udåd, én af den slags, som synes i sig at indbefatte alle mulige forbrydelser! Kan der nemlig blot ved en mine, som det træffende siges af de vise, syndes mod den sønlige kærligheds bud, hvor finder man da en straf hård nok for den, der har taget sin fader af dage, ham, for hvem det var hans pligt efter guddommelige og
38 menneskelige love at dø, om så skulde være? Men når talen er om en så stor, så grufuld, så enestående misgærning, en misgærning, der forekommer så sjælden, at man regner det i rang med et

varsel og jærtegn, når man engang hører om den, hvilke beviser mener du da vel, C. Erucius, at anklageren bør møde op med? Bør han ikke hos den sigtede påvise en enestående forbryderdristighed, en brutal karakter og et følesløst gemyt, et liv hengivet til alle laster og skændsler, kort sagt: en i bund og grund fordærvet og ødelagt eksistens? Men intet af alt dette har du beskyldt Sex. Roscius for, ikke engang som en almindelig insinuation.

- 39 Sex. Roscius har dræbt sin fader. Hvad er han for et menneske? Vel en fordærvet ung fyr, der er forledt af skarnsmennesker? Nej, han er over 40 år. Så er det naturligvis en gammel snigmorder, en forvoven hals, som har mangt et mord på sin samvittighed? Nej, det har i ikke engang hørt påstå af anklageren. Ja, så har sikkert et levned i yppighed, en stor gæld og ustyrlige lidenskaber drevet ham til denne forbrydelse. Yppigheden har Erucius sagt ham fri for, idet han udtalte, at han knap engang havde deltaget i et gæstebud nogensinde. Og gæld har han aldrig haft. Hvilke lidenskaber kan der dernæst findes hos den, der, som anklageren selv lod ham høre, al sin tid har boet på landet og levet en landmands liv, et liv, der ligger lidenskaben så overordentlig fjærnt og er knyttet til pligten ved så
- 40 mange bånd? Hvad er det da, der har forledt Sex. Roscius til en så afsindig handling? Faderen holdt ikke af ham, hedder det. Af hvad grund? Også her må der nemlig have været en gyldig og vægtig og gennemskuelig grund til stede. Ti ligesom det er utænkeligt, at sønnen skulde have taget sin fader af dage uden at have grumme mange og vægtige grunde dertil, således er dette her lidet sandsynligt, at en søn er hadet af sin fader
- 41 uden mange vægtige og bydende grunde. Lad os

altså komme tilbage til spørgsmålet fra før: hvad har det været for svære fejl hos den eneste søn, der kunde gøre ham ilde lidt af faderen? Nej, det er indlysende, at der ingen har været. Så må faderen jo have været gal, når han uden grund hadede sit eget kød og blod. Nej, han var så fast i tanken som nogen. Så er det da nu virkelig klart, at når hverken faderen var gal eller sønnen en ryggesløs person, var der ingen grund for faderen til had, ikke heller for sønnen til forbrydelse.

»Jeg véd ikke,« siger han, »hvad grunden var til hadet; men at det var der, kan jeg indsé: for tidligere, da han havde to sønner, vilde han altid have den ene om sig, ham, som nu er død, men ham her havde han forvist til sine ejendomme på landet.« Hvad der hændtes Erucius i hans dårlige, løse anklage, det samme sker nu med mig ved den gode sag, jeg forsvarer. Han kunde ikke hitte på noget, hvormed han kunde bestyrke den løgnagtige beskyldning; jeg er forlegen med måden at afkræfte og gendrive så intetsigende ting på. Hvad siger du, Erucius? Havde Sex. Roscius overdraget sin søn driften af så mange smukke og indbringende ejendomme og tilsynet med dem som en forvísning og straf? Er det ikke det, som familiefædre, der har sønner, og især folk af denne stand, folk fra de agerdyrkende municipier, ansér for det bedste, de kan ønske sig, at deres sønner særlig ofrer sig for bedriften og anvender deres bedste arbejde og flid på at dyrke deres jord? Eller havde han måské forvist ham på den måde, at han skulde leve ude på landet og blot have sit underhold på gården, men ellers savne alle bekvemmeligheder? Nej, det er jo givet, at han ikke blot forestod ejendommenes drift, men plejede i

faderens levende live at nyde indtægten af visse jorder. Vil man, trods alt, kalde dette stræbsomme liv som landmand for en forvísning og en forstødelse? Du ser, Erucius, hvor langt din bevisførelse fjærner sig fra virkeligheden og sandheden: hvad fædrene gør efter skik og brug, det drager du til felts imod som noget nyt; hvad der gøres af velvilje, det insinuerer du er gjort af had; hvad faderen har tilstået sin søn som en anerkendelse, det siger du, han har gjort for at straffe ham. Det indsér du nu også meget godt selv; men du er i den grad i forlegenhed for noget, der kan bruges til beskyldning, så du mener at måtte rette din tale ikke blot mod os, men mod ting, som er ganske naturlige, mod skik og brug og mod almindelig gængs tænkemåde.

»Ja men da han endnu havde to sønner, vilde han aldrig skilles fra den ene; den anden derimod måtte gerne være på landet.« Jeg beder dig, Erucius, ikke at tage mig ilde op det, jeg nu vil sige; jeg siger det ikke som en bebrejdelse, kun som en påmindelse. Hvis skæbnen ikke har givet dig at kunne nævne en bestemt person som din fader²⁵⁾, hvoraf du vilde kunne vide, hvordan en faders sind er mod børnene, så har naturen dog i alt fald givet dig en god del menneskelig følelse; hertil er så kommet lærde sysler, så at du heller ikke er uden belæsthed. Finder du da, for nu at komme til komedierne, at den gamle mand hos Caecilius²⁶⁾ gør mindre af Eutyclus, sin søn ude på landet, end af den anden, Chaerestratus (det er vist sådan, han hedder²⁷⁾)? at han har den ene hos sig i byen for at hædre ham, men har forvíst den anden ud på landet for at straffe ham? »Hvorfor kommer du nu med det pjank,« vil du sige. Som om det ikke var mig en

let sag — for blot at gå til mine tribusfæller eller mine naboer²⁸⁾ — at nævne ved navn så mange, det skal være, der gerne vil have de sønner, de holder mest af, til at være flittige landmænd! Men der er noget stødende i at drage kendte folk frem: man kan jo ikke vide, om de ønsker at nævnes; ingen vil desuden være jer mere bekendt end denne Eutyclus, og i realiteten har det i hvert fald ingen betydning, om jeg nævner den unge mand fra komedien eller en mand fra Veii-egnen²⁹⁾. Jeg antager nemlig, at poeterne har digtet sligt, for at vi i digtningens personer skal se vor egen karakter gengivet og få et naturtro billede af vort daglige liv. Nu vel, så kast, om du vil, blikket 48 på virkeligheden og betragt, hvilket valg af livsstilling der vinder størst bifald hos familiefædrene, ikke blot i Umbrien og det nabolag, men i de gamle municipier³⁰⁾ heromkring, og du vil sikkert indsé, at du af mangel på noget at beskylde Sex. Roscius for, har lagt ham til last og regnet til brøde det, der netop er hans største ros. Og det er ikke alene efter deres fædres ønske, at sønnerne gør det; men jeg kender grumme mange — og det gør vel sagtens enhver af jer —, der også selv har den største interesse for alt, hvad der hedder landvæsen, og betragter dette landmandsliv, der i dine øjne kun kan være til tort og skam, som på én gang det agtværdigste og det behageligste liv. Og nu selve Sex. Roscius her, hvilken interesse 49 tror du ikke han har for landvæsenet, og hvilken indsigt deri! Som jeg hører af hans nærmeste, de agtværdige mænd, som sidder her, er du ikke mere dreven i anklagerfaget, end han er i sit fag. Men nu får han nok lov til, siden Chrysogonus vil det så, der ikke har levnet ham et eneste stykke jord, at glemme sin faglige dygtighed og

lægge interessen på hylden. Skønt dette er sørgeligt og harmeligt, vil han dog finde sig i det med sindsro, dommere, hvis han ved eders hjælp får lov at beholde livet og sit gode navn og rygte. Men hvad der ikke er til at finde sig i, det er, om det forholder sig så, at han både er kommen i denne ulykke på grund af ejendommenes godhed og mængde, og så tillige det skal skade hans sag særlig, at han har dyrket dem med flid³¹⁾, så at den fulde elendighed ikke er nået med, at han har dyrket dem for andre og ikke for sig selv, men også det, at han over hovedet har dyrket dem, skal lægges ham til last.

50 Du vilde sandelig være en latterlig anklager, Erucius, ifald du var kommen til verden i de tider, da man kaldte folk fra ploven for at gøre dem til konsuler. Da du nemlig ansér det for en skam at forestå et landbrug, vilde du sikkert betragte Atilius³²⁾, hvem udsendingene traf i færd med at så sit korn med egen hånd, som en højst foragtelig og lidet respektabel person. Men vore forfædre dømte unægtelig ganske anderledes både om ham og om andre mænd af hans slags. Og derfor har de kunnet efterlade os staten fra ringe og svag gjort stor og mægtig. De dyrkede deres egne marker med flid og tragtede ikke begærligt efter andres; herved har de kunnet øge land og rige og Romerfolkets magtområde både med marker og byer og

51 folkeslag. Dog, det er ikke derfor, jeg fremdrager dette, fordi jeg mener, at det, vi her taler om, kan lignedes derved, men før at du skal se, at når hos vore forfædre de største mænd og mest fremragende personer, som til enhver tid burde sidde ved statens ror, dog også ofrede nogen tid og slid på at dyrke deres jord, så bør man holde denne mand, som tilstår, han er en bonde, til gode, at han har levet uafbrudt på landet alle sine dage,

så meget mere som han intet kunde gøre, der var faderen kærere, behageligere for ham selv eller i virkeligheden agtværdigere.

Faderens bitre had mod sønnen viser sig 52
altså, om jeg har forstået dig ret, Erucius, deri, at han lod ham leve på landet. Er der måske andet at bemærke? »Ja, det er der rigtignok,« siger han, »han havde i sinde at gøre ham arveløs.« Nå, det lader sig høre, nu siger du da noget, der er af betydning for sagen; for det andet, vil du vist selv indrømme, er noget betydningsløst snak: »Han gik ikke i selskaber med sin fader.« Rimeligt nok, da han ikke engang kom til nogen provinsby uden ganske sjældent³³)! »Der var næsten aldrig nogen, som bød ham hjem til sig.« Heller ikke så underligt, da han jo ikke levede i Rom og ikke kunde have gjort gengæld! Men det 53
indsér du jo også godt selv er noget passiar. Lad os derimod se på det, vi begyndte med: et sikrere bevis på had kan umulig findes. Faderen tænkte på at gøre sin søn arveløs. Jeg undlader at spørge, hvorfor, og spørger kun: hvoraf véd du det? — skønt det tilkom for resten dig at nævne og opregne alle grundene, og det var en vederhæftig anklagers pligt, som beskyldte for så stor en forbrydelse, at udvikle alle sønnens fejl og forseelser, hvorover faderen i sin harme har kunnet få sig selv til at undertrykke sin naturlige følelse, rive den dybt rodfæstede kærlighed ud af sit hjærte, kort sagt glemme, at han var fader, noget, som jeg ikke kan tænke mig muligt uden store forseelser af sønnen her. Men det skal være dig til- 54
ladt at forbigå det; du indrømmer ved din tavshed, at der intet sådant er. Det derimod bør du i alt fald gøre os klart, at han vilde gøre sønnen arveløs. Hvad har du da at møde op med, hvoraf vi

kan tro, at det er så? Med sandhed kan du intet sige. Så lav da i det mindste en passende løgn for ikke ligefrem at få udseende af at gøre, hvad du tydeligt nok gør, drive gæk med denne ulykkeliges ve og vel og disse ansete mænds værdighed. »Han vilde gøre sin søn arveløs.« Hvorfor? »Det véd jeg ikke.« Har han gjort ham arveløs? »Nej.« Hvem har forhindret ham i det? »Han tænkte på det.« Hvem har han sagt det til? »Ingen.« Kan det ikke kaldes at gøre domstol og love og eders ophøjede værdighed til håndlangere for vindesyge og vilkårlighed, dette, at anklage på denne måde og komme med beskyldninger, som man ikke blot ikke kan bevise, men ikke engang forsøger på at bevise, — så gad jeg vidst, hvad der kan det.

55 Vi véd jo godt allesammen, Erucius, at du ikke personlig har noget udestående med Sex. Roscius; alle og enhver kan se, hvorfor du kommer hid som hans fjende; de véd, at det er hans penge, der har lokket dig. Men når så er, burde du dog ikke gå videre i din begærlighed efter at tjene penge, end at du betænker, at disse mænds omdømme og den Remmiske lov³⁴) dog må og skal have noget at sige.

56 Anklagere er det gavnligt at have mange af i staten, for at frygt kan holde frækheden i ave; men det er kun gavnligt, så længe anklagerne ikke ligefrem driver gæk med os. En mand er uskyldig; men skønt han er uden brøde, er han dog ikke fri for mistanke. Det kan være sørgeligt nok, men jeg kunde dog nogenlunde tilgive den, der vilde anklage ham. Da han nemlig dog kan sige noget, der kan begrunde beskyldningen og give mistanken næring, vil han ikke få udseende af åbenbar uredelighed og af at anklage falsk mod bedre vidende. Derfor har vi allesammen ikke

noget imod, at der er så mange anklagere som muligt, eftersom den uskyldige, hvis han bliver anklaget, kan frikendes, medens den skyldige jo ikke kan få sin dom uden først at blive anklaget³⁵⁾; og det er mere gavnligt, at en uskyldig bliver frikendt, end at en skyldig går fri for tiltale. Staten udbyder levering af foder til gæssene³⁶⁾ ved licitation, ligesom der også holdes hunde på Capitolium, for at de skal gøre allarm, ifald der kommer tyve. Nu kan de jo ganske vist ikke kende tyvene fra andre mennesker. Men de gør i hvert fald allarm, hvis der kommer folk om natten til Capitolium, og da det er mistænkeligt, bliver deres forseelse — det er jo kun dyr — nærmest den, at de er for forsigtige. Hvis derimod hundene også gav sig til at gø om dagen, når der kommer folk for at hylde guderne, vilde man vel knække benene på dem, fordi de viser tænder, selv når der ikke er noget mistænkeligt på færde. Med anklagerne er forholdet et ganske lignende. Nogle af jer er gæs, 57 som bare skriger op, men ikke kan gøre fortræd, andre er hunde, som både kan gø og bide. Føden giver man jer, som vi ser; men i bør da først og fornemmelig fare løs på dem, der fortjener det: det er det, folket helst ser. Men dernæst må i, om i vil, også gærne, når der er sandsynlighed for, at én har forbrudt sig, gø på mistanke; også det kan tilstedes. Men bærer i jer sådan ad, at i beskylder én for at have dræbt sin fader og hverken kan sige hvorfor eller hvorledes, blot gø'r, uden at der er nogen mistanke, så — ja, ingen vil ganske vist knække benene på jer; men kender jeg disse mænd her ret, vil de prænte det bogstav, som i bærer et sådant nag til, at i endogså hader alle *kalendae*³⁷⁾, så eftertrykkeligt på jeres pande, at

i aldrig mere skal blive i stand til at anklage nogen, — undtagen jeres egen skæbne.

- 58 Hvad har du givet mig at gendrive i mit forsvar, du fortræffelige anklager, og hvad har du givet dommerne at bygge en mistanke på? »Han frygtede for at blive gjort arveløs.« Ja, det hører jeg; men hvad grund han havde til at frygte, er der ingen, som fortæller os. »Faderen havde det i sinde.« Bevis det. Nej, ingenting har du at møde frem med, hverken nogen, han har overlagt det med, eller nogen, han har fortalt det til, eller noget, der kan have bragt jer på denne mistanke. Når du anklager på den måde, Erucius, er det så ikke det samme som at sige rent ud: »Jeg véd, hvad jeg har fået; men hvad jeg skal sige, véd jeg ikke. Jeg så' blot på, hvad Chrysogonus sagde, at modparten ikke vilde få nogen til at tale sin sag, og om ejendomshandelen og dette kompagniskab vilde ingen driste sig til at mæle et ord i disse tider.« Det er denne fejltagelse, du kan takke for, at du er kommen så galt afsted. Havde du tænkt dig, at nogen vilde svare, havde du såvist
- 59 ikke sagt et ord. Det var ganske morsomt, dommere, om i ellers har lagt mærke dertil, at betragte hans nonchalante optræden ved anklagetalen. Da han havde set, hvem det var, der sad på disse bænke, har han formodentlig spurgt sig selv, om den eller om den vilde overtage forsvaret; mig har han ikke skænket en tanke, eftersom jeg ikke tidligere har talt i nogen offentlig sag. Da han så kom til det resultat, at det ikke var nogen af dem, som har ævnen og øvelsen, begyndte han at te sig hel overlegent: han satte sig ned, når det faldt ham ind, så gik han lidt op og ned, imellem kaldte han også på en slave, sagtens for at give ham en ordre om middagsmaden, ja han behand-

lede eders retsmøde og denne forsamling aldeles, som om han var muttersalene³⁸). Omsider sluttede han sin tale og satte sig. Op stod jeg. Han syntes at ånde lettere, fordi ingen anden tog ordet i stedet. Jeg begyndte at tale. Jeg lagde mærke til, dommere, at han spøjte og havde tankerne andensteds lige til det øjeblik, da jeg første gang nævnte Chrysogonus. Så snart som jeg berørte ham, gav det et sæt i manden: han syntes at blive forbavset. Jeg så' nok, hvad det var, der havde frapperet ham. Jeg nævnte navnet anden og tredje gang. Så begyndte der en ustandselig renden frem og tilbage af folk, som formodentlig skulde melde Chrysogonus, at der fandtes en mand blandt borgerne, som i talen vovede at byde hans vilje trods, at sagen fik en anden gænge, end han antog, at ejendomshandelen blev åbenbaret, kompagniskabet blev taget slemt under behandling, at der ikke toges hensyn til hans indflydelse og magt, at dommerne hørte opmærksomt efter, og folket fandt sagen oprørende. Da du nu har taget fejl i alt dette, Erucius, og ser, at det hele har forandret sig, at Sex. Roscius's sag føres, om ikke med dygtighed, så dog med frimodighed, at den, som du mente blev givet jer til pris, bliver forsvaret, at de, som du håbede vilde udlevere ham, sidder til doms, så lad os igen se en prøve på din gamle snuhed og kløgt eller tilstå, at du er kommen herhen i det håb, at her skulde røves, ikke dømmes.

Fadermord går anklagen ud på; men grunden, hvorfor sønnen skulde have dræbt sin fader, har anklageren ikke gjort rede for. Hvad der ved de ringeste lovovertrædelser og disse mindre betydelige forseelser, som forefalder hyppigere og nærmer sig til at blive hverdagsbegivenheder, først og fornemmelig spørges om, nemlig hvad grunden

har været til forbrydelsen, det mener Erucius ikke der behøver at spørges om ved fadermord, en forbrydelse, dommere, som har det ved sig, at selv når mange årsager synes at mødes og at stemme med hinanden, fæster man dog ikke uden videre tro dertil, man afgør ikke sagen efter en løs gisning, man hører ikke på et uvederhæftigt vidne og afsiger ikke dom i sagen efter anklagerens større eller mindre dygtighed. Nej, han må kunne påvise både mange tidligere forbrydelser af manden og et aldeles ryggesløst levned og en enestående forbryderdristighed, — nej, ikke blot dristighed, men det vildeste raseri og vanvid. Og selv om alt dette er til stede, må man desuagtet forlange, at der skal foreligge utvetydige spor af forbrydelsen, spor, der viser, hvor, hvorledes, med hvis hjælp og hvad tid forbrydelsen er begået. Er disse spor ikke mange og tydelige, kan man sandelig ikke tro på en så ryggesløs, så grufuld, så himmelråbende udåd. Ti stor er den magt, der ligger i den menneskelige følelse, blodets bånd er stærkt, selve naturen opløfter sin røst mod al sådan mistanke. Det er et jærtegn og et manende vidunder, sikrere end noget andet, hvis der virkelig gives et væsen af menneskeligt udseende og skikkelse, der i den grad har overtruffet de umælende i dyrisk grumhed, så han har berøvet dem, hvem han har at takke for skuet af dette livsalige dagslys, selve dette lys på den mest oprørende måde; selv mellem de vilde dyr knytter jo dog fødsel og opfostring og selve naturen et bånd.

63

64 Det hændtes, fortæller man, for ikke mange år siden, at en mand fra Tarracina³⁹⁾ ved navn T. Caelius, en ret velbekendt mand, som efter at have spist til aften var gået til sengs i værelse sammen med to voksne sønner, om morgenen blev funden

myrdet. Da man nu hverken kunde tænke sig nogen slave eller fri at rette mistanken imod for mordet, og de to sønner, i den alder⁴⁰), som lå tæt ved, erklærede, at de ikke engang havde mærket noget, blev sønnerne anklagede for fadermord. Hvad kunde være mere mistænkeligt? Ingen af dem skulde have mærket noget? og nogen skulde have vovet sig ind i dette værelse just på en tid, da der var to voksne sønner, som let kunde mærke det og gøre modstand? Desuden var der jo ingen anden, mistanken kunde falde på. Ikke desto mindre blev de unge mænd frifundne ved dommen og rensede for al mistanke, da det var godtgjort for dommerne, at man, da døren åbnedes, havde fundet dem sovende. Ingen kunde nemlig tænke sig, at noget menneske kunde falde i søvn straks efter, at han ved en afskyelig udåd havde krænket alle guddommelige og menneskelige love; ti de, som har begået så stor en forbrydelse, kan ikke blot ikke sove ubekymret: de kan end ikke trække vejret uden frygt.

I ser jo, hvorledes de, som digterne fortæller os har hævnnet deres fader ved at dræbe deres moder⁴¹), — hvorledes de, endda sagnet lader dem gøre det efter de udødelige guders bydende og orakelsvar, desuagtet jages af furierne og aldrig tør finde et blivende sted, fordi de ikke engang har kunnet opfylde den sønlige pligt uden forbrydelse. Således er det, dommere: en stor kraft, en bindende magt, en sælsom hellighed ejer faders og moders blod, og en plet af det er ikke blot uaftvættelig, men trænger igennem ind til sjælen, så dybt ind, at det forvolder det hæftigste raseri og afsind. I må nemlig ikke forestille jer, som i ofte ser på skuepladsen, at de, der har begået en synd og misgærning, jages og forfærdes af

furiernes brændende fakler. Nej, det er deres egen synd og en indre rædsel, der fornemmelig piner dem, deres egen misgærning, der jager dem og slår dem med vanvid, deres egne onde tanker og nagende samvittighed, de ræddes for. Disse er de ugudeliges uadskillelige furier i deres eget indre, som dag og nat kræver bod for forældrene af de
68 syndbesmittede sønner. Dette grufulde ved forbrydelsen gør, at man ikke kan tro derpå, hvis man ikke så at sige ser fadermordet foregå for sine øjne, hvis der ikke kan påvises en ungdom ofret til skændsel, et liv sølet i alle laster, en vild ødslen med penge til skam og vanære, en frækhed, som ikke viger tilbage for noget, og en dumdristighed så stor, at den grænser til vanvid. Men ikke nok med det: der må påvises had til faderen, frygt for en revselse af ham, dårlige venner, medvidende slaver, et gunstigt tidspunkt og et godt valgt sted til udførelsen; ja, dommerne må, kunde jeg fristes til at sige, se hans hænder oversprøjtede med faderens blod, hvis de skal tro på en så
69 stor, så umenneskelig, så rystende udåd. Men jo utroligere det er, hvis det ikke lægges klart for alles øjne, des mere påkræver det da også straf, dersom én bliver overbevist om at have begået det.

Derfor har vore forfædre, hvis overlegenhed over andre nationer ikke blot i våbenmagt, men også i kløgt og visdom ses i mange andre punkter, men måske mere end noget fremgår heraf, de har, siger jeg, udfundet en ganske særlig straf for dem, der forbryder sig mod den sønlige pligts bud. Og se nu på, hvor langt klogere de heri har båret sig ad end de, der kaldes de viseste i andre folk.
70 Athenernes stat har ord for i sine stormagtsdage at have været klogere end nogen anden; den viseste mand i denne stat var fremdeles Solon,

hedder det, han, som har skrevet de love, de bruger den dag idag. Da man spurgte ham, hvorfor han ingen straf havde sat for den, der dræbte sin fader eller moder, svarede han, at han ikke havde tænkt sig, at nogen vilde gøre det. Víst handlet, siger man, at han ikke har fastsat noget om et tilfælde, der aldrig forhen var forekommet, for ikke at synes snarere at bringe det på tanke end forebygge det. Hvor meget visere handlede ikke vore forfædre! Da de så, at intet er så helligt, at jo frækheden stundom krænker det, udtænkte de en særegen straf for fader- og modermordere, for at de, hvem den instinktmæssige følelse ikke formåede at holde til pligten, ved straffens strængthed skulde lade sig afholde fra forbrydelsen. Indsyes levende i en lædersæk og så kastes i floden, det var den straf, de bestemte. Hvor overordentlig víst, dommere! Er det ikke, 71 som om de har sat den mand hélt udenfor tilværelsen og revet ham løs derfra, hvem de med ét slag har frataget luft og sol, vand og jord, for at den, der har myrdet sit ophav, skal se sig berøvet alt det, som siges at være alle tings ophav⁴²)? De vilde ikke kaste hans krop for de vilde dyr for ikke at se selve dyrene gjort endnu vildere efter at have rørt ved et sådant umenneske. De vilde ikke simpelt hen kaste dem i floden, for at de ikke, når de drev ud i havet, skulde besmitte selv dette, hvorom man tror, at det renses alt vanhelliget. Kort, der gives intet så lidet ænset, intet så almindeligt, at de har levnet dem den mindste smule deraf. Ti hvad er i den grad alle- 72 mandseje for os som luften, mens vi lever, jorden, når vi er døde, havet, medens vi omtumles af bølgerne, stranden, når vi kastes i land? Således lever de, så længe de kan, at de ikke kan drage

ånde af himlens luft; således dør de, at deres ben ikke kan røre ved jorden; således kastes de om af bølgerne, at de aldrig vædes af vandet; således driver de til slut i land, at de efter døden ikke engang finder hvile på stene⁴³).

Og en sådan forbrydelse, Erucius, for hvilken der er fastsat en så overordentlig straf, den mener du at kunne få sådanne mænd til at tro på uden så meget som at anføre en grund til forbrydelsen! Selv om du anklagede ham her for en domstol sammensat af selve ejendomsopkøberne og med Chrysogonus som præsident, burde du dog være mødt omhyggeligere forberedt. Hvad er det, du ikke kan se? hvad sagen gælder, eller for hvilke dommere den føres? Det gælder fadermord, en forbrydelse, man umulig kan begå uden at have mange grunde dertil, og sagen føres for højst forstandige mænd, som indsér, at ingen begår selv den mindste forbrydelse uden grund.

Nu vel, en grund kan du ikke fremføre. Skønt jeg nu egentlig burde have vundet spil med det samme, vil jeg dog afstå fra min ret og i lid til Sex. Roscius's uskyldighed gøre dig en indrømmelse i denne sag, som jeg ikke vilde gøre i en anden. Jeg spørger dig da ikke, hvorfor han har dræbt sin fader, jeg spørger, hvorledes han har dræbt ham. Det er det, jeg spørger dig om, C. Erucius: hvorledes? og jeg vil stille mig så imødekommende overfor dig, at jeg tilbyder dig lejlighed til, medens jeg har ordet, enten at svare eller afbryde mig eller endogså at fremsætte spørgsmål, hvis du har noget. Hvorledes har han dræbt ham? Har han selv stukket ham ihjel eller ladet andre gøre det! Hvis du beskylder ham for selv at have gjort det, da svarer jeg: han var jo ikke i Rom. Siger du, han har ladet det gøre

ved andre, så spørger jeg: ved slaver eller frie? Hvis det var frie, hvad for folk da? Var det andre folk fra Ameria eller professionelle mordere her fra staden? Var de fra Ameria, hvem da? frem med navnene! Hvis det var folk fra Rom, hvor kendte så Sex. Roscius dem fra, han, som i mange år ikke er kommen til Rom og aldrig har været der over tre dage ad gangen? Hvor har han truffet dem? hvordan har han forhandlet med dem? på hvad måde har han fået dem overtalt? »Han har givet dem penge for det.« Hvem har han givet penge? gennem hvilken mellemmand? hvorfra tog han pengene, og hvor mange var det? Er det ikke ad disse spor, man plejer at nå til forbrydelsens udgangspunkt? Og betænk så tillige, hvorledes du har afmalet hans liv: en rå bondekarl, som aldrig havde talt med noget menneske, aldrig opholdt sig i en by. Her forbigår jeg endda noget, der i højeste grad kunde bestyrke min påstand om mandens uskyldighed, at de landlige sæder, den tarvelige levemåde, dette uslebne naturliv ikke plejer at avle den slags forbrydelser. Ligesom man ikke finder al slags afgrøde eller alle slags træer på ethvert stykke jord, lige så lidt afgiver enhver livsform jordbund for enhver forbrydelse. Bylivet avler overdådighed; af overdådigheden må nødvendigvis opstå have syge, af have sygen må udvikle sig frækhed, og denne er ophav til alle forbrydelser og slette handlinger. Men dette landlige liv, som du kalder for bondsk, er en læremester i sparsommelighed, vindskibelighed og retsindighed.

Dog, det lader jeg ligge. Derimod spørger jeg: ved hvilke menneskers hjælp har denne mand, der, som du selv siger, aldrig har færdedes blandt mennesker, kunnet bringe en så stor og forborg

udåd til udførelse, navnlig når han selv var fraværende? Der er mange løgne, dommere, som dog kan fremføres til beskyldning på en sådan måde, at der vækkes mistanke. Men såfremt man her i disse ting kan finde noget, der ser mistænkeligt ud, skal jeg indrømme, at der også er brøde. Sex. Roscius bliver dræbt i Rom, medens sønnen opholder sig ved Ameria. Så har han formodentlig skrevet til én eller anden professionel morder, — han, som ikke kendte en sjæl i Rom! »Han har ladet én kalde.« Hvem og hvornår? »Han har skikket bud.« Hvem og til hvem? »Han har formået én dertil for gode ord og betaling, ved tilsagn og løfter.« Nej, noget sådant kan ikke engang lyves ham på, og dog anklager man ham for fadermord.

77 Tilbage står, at han har begået det ved slavers hjælp. Det er ved de udødelige guder da virkelig et sørgeligt uheld, at ved en sådan beskyldning det, der plejer at være den uskyldiges redning, at tilbyde sine slaver til forhør, det er Sex. Roscius afskåret fra at gøre⁴⁴⁾. I, som anklager ham, er jo i besiddelse af alle hans slaver; af så talrigt et tyende er der ikke levnet Sex. Roscius så meget som en tjener til at sørge for hans daglige forplejning. Her kalder jeg dig, P. Scipio, og dig, M. Metellus⁴⁵⁾, til vidne: med eders bistand og medvirkning har Sex. Roscius gentagende forlangt to af sin faders slaver udleverede til forhør af modparten. Kan i huske, at T. Roscius⁴⁶⁾ sagde nej? Og må jeg så videre spørge: hvor er disse slaver? I Chrysogonus's følge, dommere; hos ham er de hædrede og skattede. Endnu i denne stund forlanger jeg forhør over dem, og han her beder

78 og bønfalder derom. Så gør det da! Hvorfor siger i nej? Tvivl, dommere, tvivl blot endnu,

hvis i kan, om, hvem der har myrdet Sex. Roscius: han, hvem faderens død har bragt armod og forfølgelse, og hvem der ikke engang forundes lejlighed til at anstille forhør angående faderens død, eller de, der skyr forhør, besidder hans ejendom, lever i og af mord. Alt i denne sag er bedrøveligt og oprørende, dommere; men noget mere skærende uretfærdigt kan dog ikke nævnes end dette, at sønnen ikke må forhøre faderens slaver om faderens død. Ikke engang så længe skal han være herre over sine folk, til der kan blive holdt forhør over dem angående hans faders død. Jeg skal ret snart komme til dette punkt; hele dette spørgsmål vedrører nemlig Roscierne, om hvis frækhed jeg lovede at tale, når jeg først fik Erucius's beskyldninger gendrevet.

79 Nu kommer jeg til dig, Erucius. Du må give mig ret i, at hvis manden her har noget med denne forbrydelse at bestille, har han enten udført den med egen hånd, hvad du benægter, eller ved andres hjælp, frie eller slaver. Mon ved frie? Du kan jo hverken påvise, hvorledes han har kunnet træffe sammen med dem, heller ikke, på hvad måde han har kunnet formå dem til det, eller hvor, gennem hvilke mellemænd, ved hvilke løfter eller for hvilken betaling. Jeg på min side beviser, at Sex. Roscius ikke blot ikke har gjort noget af alt dette, men end ikke har kunnet gøre det, eftersom han i mange år ikke havde været i Rom, ja knap nok havde været borte fra gården nogensinde. Så mente du endnu at have kategorien slaver tilbage som en havn, du kunde ty ind i, efter at dine andre forsøg på at mistænkeliggøre ham var gået galt; men her render du din skude på et skær med den virkning, at du ikke blot ser beskyldningen prelle af på ham, men forstår, at

hele mistanken falder tilbage på jer selv. Hvordan er det altså fat? Hvad er det dog, anklageren har taget sin tilflugt til af brist på beviser? »Tid-erne var sådanne,« siger han, »at folk ganske almindelig dræbtes ustraffet, og derfor kunde du gøre det uden vanskelighed: snigmordere var der jo ingen mangel på.« Somme tider kommer det mig for, Erucius, at du gjerne vil opnå to ting i samme køb: vælte os en proces over hovedet og så samtidig anklage selve dem, du har fået din betaling af. Hvad er det, du siger? Dræbtes ganske almindelig? Af hvem og for hvis regning? Husk dog på, menneske, at det er herregårds-
 80 slagtere, der har sendt dig herhen, og vi véd jo da meget godt, at i de dage var det gjerne de samme mennesker, der slagtede folk og slagtede
 81 gårde. Vil over hovedet de, der dengang strejfede bevæbnede om både dage og nætter, som stadig holdt til i Rom, og hvis liv var en uafbrudt række af røverier og mord, vil de virkelig lade Sex. Roscius høre ilde for de elendige, retsløse tilstande i hine tider og bilde sig ind, at hine morderbander, i hvilke de selv var anførere og hovedmænd, kan blive regnet ham her til brøde, som ikke blot ikke var i Rom, men slet ikke anede, hvad der foregik i Rom, da han jo, som du selv tilstår, havde
 82 stadigt ophold på landet? Jeg er bange for, dommere, at jeg ved at tale længere om noget så indlysende enten vilde kede jer eller synes at nære mistillid til jeres åndsævner. Hele Erucius's væv af beskyldninger er, som jeg tror, pillet fra hinanden: for i venter da vel ikke på, at jeg skal gendrive hans sigtelser for mislig omgang med offentlig ejendom⁴⁷⁾ og den slags påhit, som indtil nu var os nyt og uhørt. Jeg fik indtryk af, at det var noget, han foredrog af en anden tale mod

en anden anklaget, som han var i færd med at indstudere; så lidet passede det på beskyldningen for fadermord og på den mand, der anklages. Men overfor sådanne ubeviste påstande kan mit nej være lige så godt som hans ja, og hvis der ellers er noget, han gemmer til vidneførelsen, skal han også dér, ligesom i selve proceduren, finde mig belavet mere, end han forestillede sig.

Jeg kommer nu til noget, som ikke min lyst 83
drager mig til, men pligten. Hvis jeg nemlig følte lyst til at anklage, anklagede jeg hellere andre, ved hvilke jeg kunde vinde mig et navn⁴⁸). Men det er jeg nu bestemt på ikke at gøre, så længe valget står mig frit; ti den mand synes mig størst, som er nået i vejret ved egen dygtighed, ikke den, som har svunget sig op ved andenmands modgang og ulykke. Lad os omsider høre op med at lede, hvor der ingenting er, lad os søge forbrydelsen, hvor den både er og kan findes. Da vil du snart indsé, Erucius, hvor mange mistænkelige omstændigheder en velgrundet beskyldning udkræver til bevis. I øvrigt vil jeg hverken sige alt eller komme nærmere ind på de enkelte ting; jeg gør det nemlig kun, fordi det er nødvendigt, og at jeg gør det ugærne, vil fremgå af, at jeg ikke agter at forfølge sagen længere, end denne mands frelse og min egen pligt kræver. Du kunde ingen grund 84
til mordet finde hos Sex. Roscius; da kan jeg hos T. Roscius! Nu har jeg nemlig lidt at snakke med dig om, T. Roscius, siden du sidder dér og åbent erklærer dig for modstander. Capito skal vi senere komme til, ifald han træder op som vidne, hvad jeg hører han er belavet på; han skal da også få andre af sine meriter præsentere, som han ikke engang aner, jeg har hørt om. L. Cassius⁴⁹), den mand, der af Romerfolket

regnedes for den mest samvittighedsfulde og viseste dommer, plejede ved retssagerne idelig at spørge, hvem der havde høstet fordelene ved forbrydelsen. Sådan er jo nemlig vi mennesker beskafte, at ingen inddrager sig på en forbrydelse, når han ikke
85 kan håbe at vinde noget derved. Han var som retsformand og dommer en gru og en rædsel for dem, der var under anklage, fordi han med al sin sandhedskærlighed dog af naturen syntes mindre tilbøjelig til mildhed end til strænghed. Nu præsiderer der jo ved denne domstol en mand, som på én gang viser stor fasthed mod forbryderdriftigheden og stor mildhed overfor uskyldigheden; men jeg skulde dog ikke have det mindste imod at tale Sex. Roscius's sag selv med den strænge Cassius til leder af undersøgelsen, selv for »Cassianske⁵⁰⁾ dommere«, hvis blotte navn endnu den dag idag fylder dem, der skal forsvare sig for retten,
86 med skræk. Når disse dommere nemlig ved denne retshandel så, at de andre er i besiddelse af en masse penge og han her bragt til betlerstaven, så vilde de ganske vist ikke spørge om, hvem der havde høstet fordelene — for det er jo tydeligt nok —; men de vilde hæfte beskyldningen og mistanken dér, hvor byttet er, snarere end dér, hvor der er nød og fattigdom. Når så hertil ydermere kommer, at du før den tid var en fattig stympet, en havesyg person, en fræk karl, en dødelig fjende af den myrdede, mon man så behøver at lede om motiver, der kan have forledt dig til en sådan udåd? Hvad kan da nu benægtes af alt dette? Fyrens fattigdom er jo af den slags, som ikke kan skjules, og som bare falder des mere i øjnene,
87 jo mere der dækkes over den. Din havesyge lægger du for dagen, idet du har indgået kompagniskab med en vildfremmed person om et bys-

barns, en slægtnings formue. Hvor fræk du er, har enhver kunnet se allerede heraf — for ikke at nævne andet —, at af hele kompagniskabet, altså af så mange mordere, har man alene kunnet få dig til at tage sæde blandt anklagerne og ikke blot vise dit fjæs, men stikke det frem. At der har været uvenskab mellem dig og Sex. Roscius og alvorlige rivninger om et pengemellemværende, kan du umulig nægte. Det, der så bliver tilbage 88 at tvivle om, dommere, er kun, hvem der snarest kan have myrdet Sex. Roscius: den, der ved hans død er kommen til velstand, eller den, der er bragt til tiggerstaven; den, der før sad småt i det, eller den, som siden blev stedt i den bitreste nød; den, der i sin rasende havesyge farer løs som fjende mod sine egne slægtninge, eller den, som alle sine dage har levet således, at han ikke kendte til at gøre sig fordel og ikke vidste af anden indtægt end frugten af sit arbejde; den, som i frækhed bærer prisen blandt godsopkøberne, eller den, der, ukendt som han er med rettergang og domstole, nærer en sand rædsel for rettens bænke, ja for hovedstaden selv; endelig, dommere, hvad der i mine øjne slår sømmet på hovedet —, er det snarest uvennen eller sønnen?

Dersom disse mange og vægtige indicier var 89 til din rådighed mod den anklagede, Erucius, hvor vilde du da ikke tale og tale, hvor vilde du ikke være vigtig! Sandelig, tiden vilde slippe op for dig før ordene. Ti hvert enkelt punkt byder stof nok til, at du kunde tale en hel dag om det. Det kunde jeg såmænd også godt; så ringe tanker har jeg da ikke om mig selv, uden i mindste måde at overvurdere mig, at jeg ikke nok tror, jeg kunde hamle op med dig, hvad tungfærdighed angår. Men medens jeg måské, da der er så mange til

at forsvare folk for retten, kun kan gælde for en menig, har Cannae-slaget gjort dig til en ret habil anklager⁵¹). Vi har jo set så mange dræbte — ikke ved Trasumenus-søen, men ved Servilius-søen⁵²):

90 sår på sår slog Frygersværdet, hvem gik dér vel ram forbi?⁵³).

Det er ikke nødvendigt at omtale dem alle, Curtierne, Marierne,⁵⁴), hvem allerede deres alder fritog for kamp, endelig selve Priamos blandt dem, Antistius nemlig, hvem ikke blot alderen, men også lovene forbød at kæmpe⁵⁵). Fremdeles — ja, der er jo i hundredevis af mænd, som gav sig af med at anklage for snigmord og giftblanderi, hvem ingen nævner, fordi de ikke havde gjort sig berømte. Alle disse kunde jeg for mit vedkommende godt ønske var i live endnu; for det er ingen skade til, om der er nok så mange hunde dér, hvor der er så mange at holde øje med og så meget at

91 passe på. Men vi véd jo af erfaring, at krigen med dens voldshandlinger og forvirring tit afstedkommer mangt og meget uden hærførerens vidende. Medens han, som havde statens tøjler i sin hånd, var optaget af andre ting, var der folk, som benyttede tiden til at mele deres egen kage: ret som om en evig nat havde lagt sig over staten, således stormede de frem i mørket og kastede alting hulter til bulter. Det undrer mig kun, at de ikke også har brændt rettens bænke, for at der ikke skulde være nogen mindelse tilbage om domstolene; ti både anklagere og dommere har de ryddet af vejen. Heldigvis har de da levet sådan, at det ikke vilde være dem muligt med deres bedste vilje at slå alle vidnerne ihjel: nej, så længe der er mennesker til, vil det ikke mangle på anklagere

imod dem, og så længe vort samfund står, vil retten have sin gænge. Men, som sagt, hvis Erucius sad inde med alt det stof til anklage, som jeg har nævnt, vilde han kunne tale om det, så længe det skulde være, og det samme kunde jeg, dommere. Men jeg agter, som før bemærket, at gå let henover det og kun lige berøre hver enkelt ting, så enhver kan se, at jeg ikke anklager af tilbøjelighed, men forsvarer af pligtfølelse.

Jeg ser altså, at der er en mængde grunde, 92 som kunde tilskynde manden dér. Lad os nu se, om der har været nogen lejlighed til at begå forbrydelsen. Hvor blev Sex. Roscius dræbt? I Rom. Og du, T. Roscius, hvor var du da? »I Rom; men hvad har det at sige? dér var jo så mange andre.« Ja, men det er ikke det, sagen drejer sig om nu, hvem af alle disse mange der er morderen; spørgsmålet er, hvad der er sandsynligst: at den, der er bleven dræbt i Rom, er dræbt af den, der havde fast ophold i Rom på den tid, eller af den, der i mange år ikke havde sat sin fod i Rom. Men lad os nu også betragte, 93 hvad anden lejlighed der kan have været! Der var, som Erucius berørte, på den tid en mængde snigmordere, og folk dræbtes ustraffet. Nå, men hvem bestod da denne mængde af? Den bestod, skulde jeg mene, dels af ejendomsspekulanter, dels af folk, som lod sig leje af disse til at begå ét eller andet mord. Hvis du mener dem, som lå på lur efter andres ejendom, så hører du jo selv til dem, du, som er rig ved vore penge; men mener du dem, som man, når man vil bruge en mildere benævnelse, kalder drabsmænd, så undersøg engang, under hvis beskyttelse de står, og hvis klienter de er, og tro mig, du vil finde én og anden af dit eget kompagni derimellem. Og

hvadsomhelst du siger herimod, sammenhold det med vort forsvar; således sammenlignes Sex. Roscius's sag lettest med din. Du vil sige:

94 »Hvad så, om jeg også havde stadigt ophold i Rom?« Jeg vil svare: »Men jeg var dér slet ikke.« »Jeg tilstår, at jeg er ejendomsopkøber; men det er mange andre jo med.« »Men jeg er, som du selv lader mig høre, en landmand, en bonde.« »Om jeg også har sluttet mig til en morderbande, er jeg da ikke straks selv en snigmorder.« »Men jeg, som ikke engang kender en eneste snigmorder, står da virkelig højt hævet over en sådan beskyldning.« Der kan siges overmåde meget til bevis for, at du har haft den rigeste lejlighed til at begå forbrydelsen, og når jeg forbigår det, er det ikke blot, fordi jeg kun ugærne anklager selv dig, men endnu mere af den grund, at hvis jeg vilde tale om de mord, der dengang fandt sted ganske på samme måde, som Sex. Roscius blev slået ihjel, da frygter jeg for, at det skulde se ud, som om min tale tog sigte på flere.

95 Lad os nu, T. Roscius, betragte — i al kort-hed ligesom det øvrige — din adfærd efter Sex. Roscius's død. Den er så utilsløret og gennemskuelig, dommere, at gud skal vide, jeg kun nødig taler derom. Jeg frygter nemlig for, T. Roscius, enten du nu er sådan eller sådan, at få udseende af at have villet frelse ham her, ligegyldigt om det gik nok så meget ud over dig. Men alt imedens jeg frygter dette og ønsker i nogen måde at skåne dig, så vidt jeg med frelst samvittighed kan, forandrer jeg dog atter min beslutning. Jeg kommer nemlig til at tænke på din frækhed: man tænke sig blot, at medens de andre af dit kompagni smurte haser og krøb i skjul, for at denne

retssag skulde synes at dreje sig, ikke om deres rov, men om denne mands forbrydelse, at så virkelig du forbeholdt dig netop den rolle at give møde for retten og tage plads ved anklagerens side. Herved vil du imidlertid ikke opnå andet end at gøre din frækhed og skamløshed bekendt for alverden. Da Sex. Roscius var dræbt, hvem 96 bringer så først meddelelse derom til Ameria? Mallius Glaucia, hvem jeg allerede har nævnt, din klient og fine ven. Hvad skulde det gøre godt for, at netop han bragte et budskab, som mindst af alle kom dig ved, hvis du ikke i forvejen havde spekuleret i hans død og hans formue og ikke havde indgået kompagniskab med noget menneske hverken om forbrydelsen eller om lønnen derfor? »Mallius melder det af sig selv.« Hvad interesse havde det da for ham, må jeg spørge. Eller kom han måske i en anden anledning til Ameria, så det altså var ganske tilfældigt, at han bragte den første efterretning om det, han havde hørt i Rom? I hvilken anledning kom han da til Ameria? »Det kan jeg umulig gætte.« Jeg skal ret nu sørge for, at der ingen gætning behøves. Hvad var grunden til, at han først bragte efterretningen til Roscius Capito? Når Sex. Roscius's hus, hans kone og børn⁵⁶) var i Ameria, og ligeledes en hel del pårørende og slægtninge, som levede i bedste forståelse med ham, hvad grund havde da denne mand, din klient, budbringeren om din forbrydelse, til just at bringe meddelelsen til T. Roscius Capito? Han blev dræbt på hjemvejen fra et middagsgilde. 97 Det var endnu ikke lyst, da man vidste det i Ameria. Hvad betyder denne umanérilige fart, dette hæsblæsende hastværk? Jeg spørger ikke om, hvem der gennemborede ham. Du behøver ikke at være bange, Glaucia; jeg ransager dig ikke,

visiterer dig ikke, om du måské havde noget våben; det betragter jeg som mig uvedkommende: eftersom jeg er på det rene med, på hvis anstiftelse han er bleven dræbt, bryder jeg mig ikke om, hvis hånden var, der førte dødsstødet. Ene dette anfører jeg, som din åbenbare forbrydelse og sagen i sin håndgribelige klarhed lægger mig i munden: Hvor og af hvem hørte Glaucia det? Hvordan fik han det så hastig at vide? Men sæt nu også, at han havde hørt det øjeblikkelig, hvad var det da for en omstændighed, der nødte ham til at tilbagelægge så lang en vej i én nat? hvad var det, der meldte sig med en så tvingende magt, når det ellers var af sig selv, han rejste til America, at han tog fra Rom på den tid af døgnet og ikke undte sig hvile den udslagne nat?

- 98 Skal man selv ved ting, der er så indlysende, spørge om beviser eller gribe til formodninger? Er det jer ikke, dommere, som om i så' med egne øjne det, i nu har hørt fortælle? Ser i ikke den stakkels mand gå hjem fra gilde uden at ane sin skæbne? Ser i ikke bagholdet, der er opstillet, og det pludselige overfald? Står ikke Glaucia for eders blik i det blodige optrin? Er ikke T. Roscius derhenne nærværende? Hjælper han ikke med egen hånd Automedon'en⁵⁷⁾ til vogns, budbringeren om hans egen grufulde udåd og skændige sejr, og beder ham våge den nat igennem, strænge sig an for hans skyld og bringe Capito
- 99 efterretningen snarest muligt? Hvad var grunden til, at han gerne vilde lade Capito det vide først? Det véd jeg ikke; kun ser jeg, at Capito er med i denne ejendomsspekulation og af 13 jordlodder har de 3 ypperste i sin besiddelse. Jeg hører i øvrigt, at det ikke er første gang, denne mistanke rettes mod Capito, at han har vundet sig mange

skændige palmer, at denne imidlertid er den første båndsmykkede krans⁵⁸), der bydes ham fra Rom; at der ikke gives nogen måde at slå folk ihjel på, som han ikke har prøvet på adskillige — mange med skarpe våben, mange med gift; jeg ser mig endogså i stand til at nævne én, som han imod forfædrenes skik har stødt fra broen før det fyldte 60de år, — og ned i Tiberen⁵⁹). Men dette skal han få at høre, hvis han træder frem som vidne, eller rettere: når han træder frem; for jeg véd, han vil gøre det. Lad ham kun komme! lad ham bare rulle sit dokument op, som jeg kan bevise, at Erucius har lavet sammen for ham, og som det hedder sig at han har holdt Sex. Roscius for næsen med trusel om, at alt dette vilde han sige i sin vidneforklaring. Jo, det er et nydeligt vidne, dommere, en vederhæftighed, som man tør love sig noget af! en livsvandel så eksemplarisk, at i med fornøjelse læmper jeres edelige kendelse efter hans vidnesbyrd! Sandelig, vi vilde ikke kunne gennemskue disse menneskers ugærninger så grant, hvis ikke deres egen begærlighed, have-syge og frækhed gjorde dem blinde. Den ene⁶⁰) sendte lige umiddelbart efter mordet et flyvende bud til sin kompagnon og læremester i Ameria for, selv om alle andre måtte ønske at lægge skjul på, at de vidste, hvem gærningsmanden var, så dog selv at stille sin forbrydelse utilsløret frem for alles øjne. Den anden har endogså i sinde, så utroligt det lyder, at vidne imod Sex. Roscius, — som om det, det drejer sig om her, ikke netop var dette: skal man tro på det, den mand har sagt, eller skal man straffe det, han har gjort? Således er det anordnet ved fædrenes skik, at selv i de ubetydeligste anliggender kan end ikke de mest fremragende mænd vidne i deres egen

101

102

- 103 sag. Selv Africanus, som med sit tilnavn forkynder, at han har undertvunget en tredjedel af verden, kunde ikke aflægge vidnesbyrd i en sag, der angik ham. (Ti ved en sådan mand drister jeg mig ikke til at sige: man vilde ikke tro ham, hvis han af lagde det.) Se nu, hvor alt er stillet på hovedet og forandret til det værre: uagtet sagen drejer sig om ejendom og om mord, agter han at vidne, som både er ejendomsudstykker og snigmorder, det er: som både er køber og besidder af selve den omhandlede ejendom og har ladet den mand dræbe,
- 104 om hvis død der spørges. Hvad er der, min bedste?⁶¹⁾ har du noget at bemærke? Lyt du til mine ord: pas bare på, du ikke glemmer dig selv; også for dig står der grumme meget på spil. Mange ugærninger, mange frække og lumpne handlinger har du begået, men én ærkedumhed har du lavet — ganske sikkert på egen hånd, ikke efter Erucius's råd —: det var jo slet ikke nødvendigt, at du skulde sidde dér; ingen har jo brug for en stum anklager og lige så lidt for et vidne, der rejser sig fra anklagerens bænk. Desuden kunde der dog på den måde dølges og dækkes en lille smule over jeres begærlighed. Nu, derimod, gad jeg vidst, hvad nogen skulde ønske at høre af jer, da i bærer jer ad, så det ser ud, som i med overlæg arbejdede på at gavne os og skade jer selv.
- 105 Men lad os nu, dommere, se på det, der fulgte umiddelbart efter.

Efterretningen om Sex. Roscius's død bringes Chrysogonus i L. Sulla's lejr for Volaterrae⁶²⁾ fjerdedagen efter mordet. Kan man endnu spørge, hvem der har sendt dette bud? Er det ikke klart, at det er den samme, som sendte budet til America? Chrysogonus drager omsorg for øjeblikkeligt salg af hans ejendom uden at kende enten per-

sonen eller tingen. Men hvordan kunde han falde på at blive lysten efter ejendomme, der tilhørte en ubekendt person, som han aldrig i sine dage havde set? I plejer, dommere, når i hører noget sådant, straks at sige: en mand fra byen eller omegnen må have fortalt det; det er gerne dem, der angiver, og af dem, man forrådes. Hér skal i nu ikke tro, det kommer an på en formodning. Jeg vil ikke fremstille sagen således: det er sand- 106
synligt, at Roscierne har givet Chrysogonus meddelelse om denne affære; de stod nemlig allerede i forvejen i venskabsforhold til ham, og skønt de havde mange gamle beskyttere og gæstevener, en arv fra deres forfædre, holdt de op med at vise dem hyldest og opmærksomhed, alle til hobe, og gav sig ind under Chrysogonus's beskyttelse som hans klienter. Dette kunde jeg altsammen med 107
sandhed sige; men i denne sag behøves ingen gætning. De fragår ikke selv, det véd jeg med vished, at det var på deres tilskyndelse, Chrysogonus satte sig i besiddelse af denne ejendom. Når i nu får at se for jeres øjne den, der har modtaget angiverparten, dommere, kan i så tvivle om, hvem angiveren er? Hvem er da medindehavere af disse ejendomme og har fået deres del deri af Chrysogonus? De to Roscier. Ellers ingen? Nej, dommere. Altså kan der vel ikke være tvivl om, at dette bytte er tilbudt Chrysogonus af dem, der så siden af ham har fået deres del af byttet. Men lad os nu betragte Rosciernes handling ud 108
fra selve Chrysogonus's opfattelse. Hvis Roscierne ved denne blodige affære ikke havde spillet nogen rolle af betydning, hvorfor skænkede da Chrysogonus dem så store belønninger? Hvis de ikke har gjort andet end give ham meddelelse, havde det så ikke været nok at sige dem tak eller i det

højeste, for at optræde særlig spendabelt, give dem en ducør? Hvorfor giver man straks Capito tre grundstykker af så stor værdi? Hvorfor besidder Roscius derhenne alle de øvrige i fællesskab med Chrysogonus? Er det ikke indlysende, dommere, at dette er Rosciernes andel i byttet, som Chrysogonus har tilstået dem efter nærmere undersøgelse af sagen?

- 109 Capito kommer, som én af de ti første⁶³), til lejren som udsending. Nu skal i af selve sendefærdens forløb lære hele hans vandel, hans karakter og moral at kende. Hvis det da ikke bliver jer klart, dommere, at der ikke gives nogen pligt, ikke noget bud så helligt og ukrænkeligt, at jo hans ryggesløshed og troløshed har krænket og tilsidesat det, så må i gerne betragte ham som en
- 110 hædersmand. Han forhindrer, at Sulla bliver sat ind i disse sager; han røber de andre udsendinges planer og hensigter for Chrysogonus; han beder ham om endelig at sørge for, at sagen ikke kommer til offentlig forhandling; han gør ham opmærksom på, at hvis ejendomssalget går ind, vil Chrysogonus gå glip af en betydelig kapital og han selv risikere at miste livet; ham ægger han til virksomhed, sine meddeputerede fører han bag lyset; ham formaner han idelig til forsigtighed, disse stiller han underfundigt et falsk håb for øje; med ham lægger han råd op mod dem, deres planer røber han for ham; med ham tinger han om sin andel, dem spærrer han stadig ved et eller andet kneb eller forhalende påskud adgangen til Sulla. Enden på det blev, at udsendingene, takket være hans opfordringer, råd og mellemkomst, ikke henvendte sig til Sulla. De lod sig narre ved de garantier, han bød — eller rettere brød⁶⁴), hvad i vil få lejlighed til at høre af dem selv, ifald an-

klageren bestemmer sig til at lade dem afhøre som vidner⁶⁵⁾; således bragte de med sig hjem i steden for et sikkert resultat kun et be- dragerisk håb.

Dersom i privatanliggender nogen udfører et 111
betroet hverv ikke blot på svingagtig måde for egen vindings og fordels skyld, men endogså blot noget skødesløst, har han efter vore forfædres mening begået en yderst vanærende handling. Der indførtes derfor dom for mislig udførelse af betroet hverv, ikke mindre vanærende end for tyveri, uden tvivl fordi vi ved lejligheder, hvor vi ikke selv kan være til stede, lader vore venners redelighed som stedfortræder afløse vor egen virksomhed, og den, der krænker redeligheden, han angriber alle menneskers fælles værn og bidrager efter ævne til at forstyrre samfundslivet. Vi kan jo nemlig ikke personlig tage os af alt; én kan vi have særlig nytte af i ét, en anden i noget andet. Derfor stifter vi venskaber, for at befordre⁶⁶⁾ det fælles vel ved gensidige tjenester. Hvorfor lader du⁶⁷⁾ dig et hverv betro, når du 112
enten vil sjuske det af eller bruge det til egen fordel? Hvad er din mening med at stille dig til min tjeneste og så, under tjenesteiverens maske, modarbejde og stille dig i vejen for mine interesser? Træd til side, jeg vil lade det udføre ved en anden. Du tager den byrde på dig at yde mig en tjeneste, og den mener du⁶⁸⁾ at kunne bære; ja, for jo mindre man selv vejer, åndelig set, des lettere tager den sig ud. Derfor klæber der altså vanære ved denne brøde, fordi den er en krænkelse mod to så hellige ting som venskabet og troskaben; ti ingen betror jo almindeligvis et hverv uden til en ven, eller fæster sin lid til nogen uden den, han ansér for tro. Man må

følgelig være et bundfordærvet menneske for at kunne på én gang rive venskabet bånd over og bedrage den, der, hvis han ikke havde fæstet lid, 113 ingen skade havde lidt. Står det virkelig således til? Den, som i de ubetydeligste anliggender er forsømmelig med et betroet hverv, kan ikke undgå en højst vanærende dom; når derimod i en så betydningsfuld sag den, til hvis varetægt den døde gode navn og den efterlevendes formue er betroet, bringer skam og skændsel over den døde og armod over den levende, skal han så regnes blandt de hæderlige mennesker, ja blot blandt de levende⁶⁹)? Ved de ubetydeligste, rent private anliggender er endogså forsømmelighed undergiven anklage og dom; for, hvis det gik rigtigt til, måtte det være den, der har betroet én et hverv, ikke den, der har overtaget det, der havde lov til at vise forsømmelighed. Hvad straf, hvad dom skal den da have, der i et så vigtigt anliggende, et anliggende, som er besørget og overdraget i offentlighedens navn, har — ikke skadet én eller anden privatinteresse ved forsømmelighed, men ved tro- 114 løshed krænket og vanæret selve gesandtskabets hellighed? Dersom Sex. Roscius privat havde betroet ham det hverv at træffe en overenskomst og afgørelse med Chrysogonus og, om han fandt det fornødent, selv at indestå derfor, og han havde påtaget sig at gøre det, vilde han så ikke, ifald han ved denne forretning tilvendte sig en fordel, den være nok så ringe, blive domfældt af forligsdommeren og både komme til at give skades- 115 erstatning og miste sit ærlige navn? Nu er denne sag ikke bleven ham betroet af Sex. Roscius, men, hvad der er meget mere graverende, Sex. Roscius selv med ære, liv og gods er betroet til ham af dekurionerne på det offentliges vegne, og T. Roscius

har ved denne affære ikke tilvendt sig én eller anden ubetydelighed: nej, ham har han fuldstændig plyndret for hans ejendom, sig selv har han betinget tre grundstykker, dekurionernes og alle sine bysbørns ønske har han ænset lige så lidt som sit eget givne ord.

Se nu videre, dommere, på det øvrige, for at 116
det kan stå jer klart, at der ikke lader sig tænke den skurkestreg, som han dér ikke har på samvittigheden. I mindre betydelige anliggender regnes det at svige en medinteressent for en højst uhæderlig handling, lige så uhæderlig som det, jeg før omtalte, og ikke uden grund, da den, der er gået i kompagni med en anden, tror at have knyttet en medhjælp til sig; hvor skal han da søge hen med sin tillid, når hans tillid til den, som han har betroet sig til, kun volder ham skade? Men sådanne forseelser, som man vanskeligst kan forsvare sig imod, fortjener især at straffes. Overfor fremmede kan vi være reserverede; vore fortrolige må med nødvendighed have friere indblik i mangt og meget; men hvordan kan vi være på vor post overfor én, vi er gået i kompagni med? her vilde jo den blotte frygt være en krænkelse af pligtens bud. Med rette har derfor vore forfædre nægtet den, der sveg en kompagnon, plads mellem hæderlige mænd. Men det er ikke en enkelt kompagnon 117
i en pengeaffære, T. Roscius har sveget, en handling, der ganske vist er slem nok, men som man dog synes nogenlunde at kunne forsone sig med; nej, ni højst agtværdige mænd, hans meddeltagere i samme hverv og sendelse, samme opgave og ærende, dem har han vildledet, narret og ladet i stikken, har udleveret dem til modstanderne og sveget dem paa den troløseste måde. Disse, som jo ingen anelse kunde have om hans ryggesløshed

- og ikke burde frygte en kollega, så' ikke hans træskhed og troede hans falske tale. Derfor ansés nu, takket være hans underfundige handlemåde, disse agtværdige mænd for ikke at have været forsigtige og betænksomme nok, og han, som fra første færd var en forræder, derefter overløber, som først røbede sine kollegers planer til modstanderne og bagefter gik i kompagni med selve modstanderne, han skræmmer og truer os endogså, han, som er beriget med tre grundejendomme, lønnen for hans forbrydelse. I et sådant liv, dommere, iblandt så mange, så store skurkestreger vil i også finde denne forbrydelse,
- 118 hvorom retten er sat. I bør nemlig ved undersøgelsen drage eders slutninger således: hvor i ser mange handlinger, der vidner om havesyge, frækhed, moralsk fordærvelse, troløshed, dér må i gå ud fra at der også ligger en blodig voldsdåd skjult mellem så mange ugærninger. Skønt det var for resten synd at sige, at denne ligger skjult, som præsenterer sig så åbenlyst, at det ikke bliver den, som udledes af hans notoriske forbrydelser, men at man fra denne endogså kan hente bevis, hvis man muligvis drager nogen af dem i tvivl. Hvad mener i, ærlig talt, dommere, om jeg må spørge; tror i, at denne fægtemester⁷⁰⁾ nu rent har lagt sværdet på hylden? eller tror i, at hans lærling her giver sin læremester en smule efter i kunsten? Nej, med hensyn til havesyge, moralsk fordærvelse, skamløshed, frækhed er den ene ikke et hår bedre end den anden, det er aldeles hip som hap.
- 119 Efter at have gjort bekendtskab med læremesterens ærlighed må i nu også lære elevens noble handlemåde at kende. Som jeg allerede før bemærkede, har man gentagne gange forlangt to

slaver udleverede til forhør af dem. Du har stadigvæk sagt nej, T. Roscius. Nu spørger jeg dig: var det dem, som forlangte det, der ikke var gode nok til at opnå din indvilligelse? eller kunde den, i hvis navn de forlangte det, ikke vække din medfølelse? eller forekom forlangendet dig i og for sig ubilligt? De, der forlangte det, var de mest ansete og retskafne mænd blandt vore medborgere — jeg nævnte dem før ved navn —, mænd, der har levet et sådant liv og nyder et sådant omdømme hos Romerfolket, at enhver må betragte hvadsomhelst de siger som billigt. Og den, i hvis navn de forlangte det, var en højst ulykkelig stakkel, der gerne selv, om så skulde være, vilde lade sig lægge på pinebænken, blot der måtte blive anstillet forhør om hans faders død. Endelig var forlangendet, som stilledes til dig, af den art, at det at sige nej til det var ensbetydende med at aflægge tilståelse om forbrydelsen. Må jeg så, under disse omstændigheder, spørge om grunden til din vægring. De befandt sig på stedet, da Sex. Roscius blev myrdet. Om slaverne selv er skyldige, det udtaler jeg mig for mit vedkommende hverken for eller imod; men at jeg ser jer stå så bestemt på, at de ikke udleveres til forhør, er mistænkeligt, og når de holdes så højt i ære netop hos jer, må de ganske sikkert vide noget, som de kunde bringe jer i ulykke ved at fortælle. — »At anstille forhør over slaver imod deres herrer er ubilligt.« — Ja men det vil jo heller ikke ske⁷¹⁾; det er Sex. Roscius, der er anklaget, og der er ikke noget ubilligt i at holde forhør angående ham; i siger jo, at i er deres herrer. — »Chrysogonus har dem hos sig.« — Ja, ikke sandt? Han er så indtaget i deres dannelse og deres fine manerer, at han gerne vil

- have disse, som ikke er stort andet end arbejdsfolk og oplærte i et bondehjem i Ameria, — have dem til at gå omkring imellem hans egne nips-slaver, forfarne i alskens finesser og skønne kunster, som han har søgt ud blandt så mange
- 121 af de allersomfineste tjenerskaber. Nej, sådan forholder det sig sikkert ikke, dommere; der er ingen sandsynlighed for, at Chrysogonus har forelsket sig i disse folks dannelse og fine smag, ikke heller, at han i en pengeaffære har lært deres påpasselighed og redelighed at kende. Der er noget, som stikkes under stolen; men jo mere de herrer gør sig flid for at holde det nede og skjule det, des mere åbenlyst træder det frem.
- 122 Er det da altså for at skjule en forbrydelse, han selv har begået, at Chrysogonus ikke vil have dem forhørte? Nej, ingenlunde, dommere. Det er ikke min mening, at alt passer på alle; jeg for min part nærer ingen sådan mistanke mod Chrysogonus. Og det er ikke først nu, det falder mig ind at sige det; i husker nok, at jeg til at begynde med⁷²⁾ fordelte rollerne i affæren således: anklagen, hvor hele bevisførelsen er overladt Erucius, og frækheden, hvilken rolle er tildelt Roscierne. Hvadsomhelst der møder os af misgærning, forbrydelse, mord, det må komme på Rosciernes kappe. Ved Chrysogonus er det hans alt for store indflydelse og magt, som vi siger er os til fortræd og umuligt kan tåles i længden, og som i derfor, da i jo har magt dertil, bør ikke blot svække, men ligefrem skride ind imod.
- 123 Jeg mener som så, at den, der ønsker forhør holdt over dem, der bevislig var til stede, da mordet blev begået, han ønsker at få sandheden frem, medens den, der vægrer sig derved, ganske sikkert, om han end ikke tør gøre det i ord, så

dog i gærningen aflægger tilståelse om, at han er forbryderen. Jeg sagde i begyndelsen, dommere, at jeg ikke vilde sige mere om de herrers forbrydelse, end sagen krævede og omstændighederne selv gjorde nødvendigt. Der kunde nemlig både siges mange ting, og hver især af dem kunde belægges med mange beviser. Men hvad jeg gør modstræbende og nødtvungen, kan jeg hverken dvæle længe ved eller fordybe mig i. Det, der på ingen måde kunde forbigås, har jeg løselig berørt, dommere; men det, der blot beror på mistanke, og som jeg ikke kan indlade mig på uden at blive mere omstændelig, det må jeg overlade til jeres egen skarpsindighed og tydningsæвне.

Jeg kommer nu til Chrysogonus, manden med det gyldne navn⁷³⁾, der har været skærmbret for hele kompagniskabet. Om ham, dommere, kan jeg ikke komme på det rene med, hverken hvordan jeg skal tale, eller hvordan jeg skal tie. Tier jeg nemlig, så forbigår jeg noget nær det væsentlige; taler jeg derimod, er jeg bange for, at ikke han alene — det kunde være mig ligegyldigt —, men mange flere skal tro sig krænkede. Som forholdene er, synes der imidlertid ikke at være nogen særlig nødvendighed for, at jeg udtaler mig imod ejendomsopkøberne i almindelighed, da den foreliggende sag jo virkelig er noget nyt og særegent. Køberen af Sex. Roscius's ejendom er Chrysogonus. Lad os først se på det. Hvad 125
raison var der i at sælge denne mands ejendom, og hvorledes kunde den sælges? Og ved dette spørgsmål, dommere, vil jeg ikke opholde mig ved det oprørende i, at en uskyldig mands ejendom er bleven solgt —, ti hvis sådanne udtalelser engang kan finde ørelyd og fremføres frit, så var Sex. Roscius ikke en så betydelig mand i staten,

- at vi snarest skulde klage over ham — nej, jeg spørger kun: hvorledes kunde efter selve jeres proskriptionslov, hvad enten den nu hedder den Valeriske eller den Corneliske⁷⁴⁾ — det er noget, jeg ikke kender og ikke er inde i —, men altså:
- 126 efter selve denne lov, hvorledes kunde da Sex. Roscius's ejendom blive solgt? Der står nemlig skrevet, hører jeg, »at de proskriberedes ejendom skal sælges«; men til dem hører Sex. Roscius ikke. »Eller deres ejendom, som er dræbte bærende våben på modstandernes side.« Så længe der over hovedet blev båret våben, var han på Sulla's side; men efter at man havde nedlagt våbnene, under den dybeste fred, blev han myrdet i Rom på hjemvejen fra et gilde. Var det efter loven, så tilstår jeg, at også ejendomssalget var lovligt; står det derimod fast, at han er bleven myrdet imod alle, ikke blot gamle, men også nye love, så spørger jeg, med hvilken ret, efter hvilken praksis, efter hvilken lov hans ejendom er bleven solgt.
- 127 Du spørger, Erucius, hvem denne bemærkning skal være møntet på. Ikke på den, du ønsker og mener: ti Sulla har såvel min tale fra først til sidst som også hans egne udmærkede egenskaber til enhver tid holdt ren for mistanke. Nej, jeg påstår, at det er Chrysogonus, der har gjort alt dette, har fremsat de løgnagtige påstande, falskelig udgivet Sex. Roscius for en slet borger, sagt, at han er dræbt i modstandernes lejr, og endelig modsat sig, at L. Sulla blev oplyst om alt dette af deputationen fra Ameria. Ja, jeg har endogså en lumsk mistanke om, at denne ejendom slet ikke er bleven solgt, hvad der senere med eders indvilligelse, dommere, skal blive bragt for dagen⁷⁵⁾.
- 128 Der nævnes nemlig i loven, tror jeg, en tids-

grænse, inden hvilken proskriptioner og salg må finde sted, nemlig den 1ste juni⁷⁶). Men såvel mordet som det foregivne salg af ejendommen falder adskillige måneder senere. Så meget er vist: enten er denne ejendom over hovedet ikke indregistreret i de offentlige protokoller, og denne slubbert driver da et finere spil med os, end vi drømmer om, eller, hvis den er indregistreret, så er protokollerne på én eller anden måde forvanskede⁷⁷). Efter loven kunde ejendommen i alt fald ikke sælges; det står fast.

Jeg ser nok, dommere, at det er forhastet af mig at undersøge dette nu, og at jeg er nær ved at komme på gale veje, idet jeg snakker op om det uvæsentlige, medens det gælder at redde Sex. Roscius's liv. Han ænser ikke sit formuestab, ingen egen fordel har han tanke for, sin fattigdom mener han let at kunne bære, hvis han bliver rensset for denne ufortjente mistanke og påløjede beskyldning. Men jeg beder jer, dommere, at høre således på den smule, jeg har tilbage at sige, så i forestiller jer, at jeg dels taler i mit eget navn, dels i Sex. Roscius's. Hvad der nemlig forekommer mig selv oprørende og utåleligt, og hvad jeg tror går ud over os alle, om vi ikke er på vor post, det udtaler jeg udaf min egen inderlige og smertelige overbevisning; men hvad der vedrører denne mands liv, som står på spil, og hans sag, hvad han selv ønsker sagt til sit forsvar, og hvilket vilkår han er tilfreds med, det skal i ret snart få at høre, dommere, ved slutningen af min tale. 129

Idet jeg da holder Sex. Roscius udenfor det, spørger nu jeg på egne vegne Chrysogonus for det første, hvorfor en så velsindet borgers ejendom er bleven solgt; for det andet, hvorfor den mands 130

ejendom er bleven solgt, som hverken er bleven dræbt som proskriberet eller i modpartiets lejr, da dog loven er rettet mod dem alene; endvidere, hvorfor den er bleven solgt en rum tid efter den i loven satte tidsgrænse; endelig, hvorfor den er bleven solgt til så ringe en pris. Dersom han får i sinde efter dårlige og slyngelagtige frigivnes skik at vælte alt dette over på sin herre, skal heller ikke det hjælpe ham: enhver véd jo, at på grund af forretningernes storartede omfang er mangt og meget bleven begået af mange mennesker dels imod L. Sulla's vilje, dels uden hans vidende.

- 131 Er det da ikke uheldigt, at i den slags anliggender ét og andet oversés af uagtsomhed? Jo, uheldigt er det, dommere, men uundgåeligt. Når nemlig den gode og store Jupiter, hvis vink og vilje styrer himlen, jorden og havene, ofte ved hæftige storme, voldsomme uvejr, overvættes hede eller uudholdelig kulde gør menneskene skade, styrter byer i grus og ødelægger markens afgrøde, hvilket vi altsammen mener ikke sker efter guddommelig beslutning for at ødelægge, men ved naturkræfternes egen magt og vælde, medens vi på den anden side ser de goder, vi nyder, dagslyset, vi kvæges ved, luften, vi ånder, komme til os som skænk og gave af ham, — hvor kan det så undre os, at ét og andet kunde undgå L. Sulla's opmærksomhed, da han, ene mand, førte regeringen og styrede verden og grundfæstede rigets værdighed med love efter at have vundet den tilbage med våbenmagt? For der kan da ikke være noget mærkeligt i, om menneskeforstand ikke skulde have nået, hvad der er uopnåeligt for gud-
- 132 domsmagten. Men for nu at lade dette ligge, som er sket, kan så ikke enhver af det, der nu går for sig, indsé, at mesteren for det hele,

anstifteren af det altsammen ene og alene er Chrysogonus, han, som har indgivet klagen mod Sex. Roscius, og for hvis skyld Erucius efter eget sigende har påtaget sig at være anklager? — — —

[Her følger en ikke ubetydelig lakune i håndskrifterne: kun nogle løsrevne ord er bevarede samt, ved slutningen, et par linier, der taler om folk, som er hélt fornøjede ved at eje et gods i en afkrog af Italien, hvor de knap kan få efterretninger tre gange om året. På denne baggrund tegnes nu billedet af den kræsne og fordringsfulde Chrysogonus, og det er ham, der menes med »den anden«.]

Den anden ser vi komme ned fra Palatium 133
og sin gård dér⁷⁸). Han har til sin adspredelse et nydeligt landsted tæt ved byen, og desuden har han flere landejendomme, men alle til hobe prægtige og nærbeliggende. Hans hus er fuldt af Korinthiske og Deliske kar⁷⁹), derimellem den meget omtalte selvkoger, som han nylig har købt for så høj en pris, at de forbigående, der hørte auktionsholderen råbe summen op, troede, det var en landejendom, der blev solgt. Og hvad tror i så ikke der findes hjemme hos ham af graveret sølv, af tæpper, malerier, billedhuggerarbejder og marmor⁸⁰)! Så meget naturligvis, som der i en forvirringens og plyndringens tid har kunnet bunkes sammen i ét hus fra mange rige hjem. Hvor stort et tjenerskab han endvidere har, og hvor forskelligartede kunster og færdigheder hans folk er uddannede i, behøver jeg ikke at fortælle. Jeg taler ikke om disse ordinære 134
fag, kokke, bagere, portechaisebærere; men til sin underholdning og ørenlyst har han så mange folk, at der dag ud og dag ind lyder sang og strængeleg og fløjtespil og nattekommers over hele nabolaget. Hvilke summer tror i ikke der daglig går med ved sådant et liv, dommere, hvor bliver der ikke ødslet!

Og nu hans selskaber! jo, de er ret anstændige, kan jeg tro, i et sådant hjem, om det ellers fortjener at kaldes et hjem og ikke snarere en skole i udsvævelser og et gæstfrit asyl for alle mulige skændigheder. Og hvorledes han selv spanker rundt på torvet med kunstig opsat og velpomadiseret hår, ledsaget af en togaklædt⁸¹⁾ skare, hvorledes han ser ned på alle andre og betragter dem som laverestående væsener og sig selv alene som den rige og mægtige, det ser i jo, dommere. Men vilde jeg omtale, hvad han virker, og hvad han har for, er jeg bange for, dommere, at én, der er mindre kendt med forholdene, skulde tro, at jeg havde haft til hensigt at smæde adelspartiets sag og dets sejr. Skønt jeg kunde for resten med god ret dadle, hvad der måtte mishage mig hos dette parti; jeg nærer ingen frygt for, at nogen skal se mig an for at have stillet mig fjendtlig overfor adelens sag. Det véd de, der kender mig, at da mit højeste ønske, en mindelig freds slutning, ikke lod sig realisere, har jeg efter ringe og fattig ævne fornemmelig stræbt hen til, at de skulde vinde sejr, som vandt den. Enhver kunde jo se, at det var lavheden, der kæmpede med højheden, og i en sådan kamp var det en dårlig patriot, der ikke vilde slutte sig til dem, på hvis urokkede stilling såvel statens værdighed indadtil som dens myndighed udadtil beroede. At dette mål er nået, at enhver har fået den ham tilkommende hæder og værdighed tilbage, det er mig en glæde og levende tilfredsstillelse, dommere, og det står mig klart, at dette altsammen kun er udrettet ved gudernes vilje, Romerfolkets varme tilslutning og L. Sulla's klogskab, hans førermagt og hans lykke. At de, som på enhver måde stred imod, har fået deres straf, tør jeg ikke laste, og

jeg kan kun billige, at der er vist de kække mænd, der har udfoldet fortrinlig virksomhed under kampen, påskønnelse derfor. Det er målet, man har kæmpet for, mener jeg, og jeg tilstår, at mine sympathier var på den side. Men hvis det er det, man har arbejdet på, derfor, man har grebet til våben, for at nogle foragtelige individer skulde berige sig med andres penge og falde over den enes formue efter den andens, og hvis man ikke blot ikke har lov til i gærningen at forhindre det, men end ikke til at dadle det i ord, ja da er Römerfolket ikke ved denne krig bleven genfødt og genrejst, men kuert og trykket til jorden. Men det forholder sig ganske anderledes, intet af dette er tilfældet, dommere. Det er så langt fra, at adelspartiets sag vil lide mén ved, at i byder disse personer spidsen, at den tværtimod vil vinde i anseelse derved. Ti kun de, der vil dadle de nærværende tilstande, klager over, at Chrysogonus har så stor en magt; de, der vil rose dem, fortæller os, at der ikke er indrømmet ham nogen magt. Nej, nu vilde det ikke længer have noget på sig, om nogen skulde være enfoldig nok eller fripostig nok til at sige: »Bare det havde været tilladt; så vilde jeg have sagt sådan og sådan.« — Værsågod, du må gærne. — »Så vilde jeg have gjort det og det.« — Gør det bare, ingen forhindrer dig deri. — »Så vilde jeg have foreslået det og det i senatet.« — Så foreslå da, blot det er noget godt, og alle vil billige det. — »Jeg vilde have dømt sådan og sådan.« — Alle vil bifalde det, hvis du dømmer ret og tilbørligt.

138

Så længe det var nødvendigt og forholdene uundgåeligt krævede det, var al magt i én mands hånd; men efterat han har ladet vælge embedsmænd og tilvejebragt lovmæssig orden, har enhver

139

fået sin gærning i staten og sin myndighed tilbage⁸²). Hvis de, der har fået den tilbage, er til sinds at holde fast ved den, kan de også beholde den for stedse. Men hvis de enten selv gør sig skyldige i eller billiger disse mord og røverier, denne rутten og ødslen med penge, så — ja, jeg vil ikke spå dem ilde, også for det onde varsels skyld⁸³), kun så meget siger jeg: hvis vore herrer aristokrater ikke vil vise sig årvågne, rettænkende, modige og barmhjærtige, vil de blive nødte til at afstå deres forrettigheder til dem, hos hvem disse egenskaber
140 findes. Derfor må de omsider høre op med at sige, at én har talt ilde, når han har talt oprigtigt og frimodigt; de må høre op med at gøre fælles sag med Chrysogonus og betragte et angreb på ham som en forklejning af dem selv; de må betænke, om det ikke er en skam og en ynk, at de, hvem ridderstandens glans har skåret i øjnene, kan finde sig i en foragtelig træls regimente. Dette regimente, dommere, opererede tidligere paa andre felter; nu derimod ser i, hvorhen det bryder vej, hvad kurs det styrer⁸⁴): det tager sigte på eders pligttroskab, eders edfæstede kendelser, på det eneste næsten, der endnu er rent og helligt i
141 staten. Mener Chrysogonus måské, at han også formår noget her? Vil han også her være den stormægtige? O, hvor sørgeligt, hvor oprørende! Dog, det er sandelig ikke derfor, jeg harmes, fordi jeg frygter for, at han skulde formå noget; men at han har haft den dristighed, at han har håbet at formå noget hos sådanne mænd til en uskyldigs fordærv, netop det klager jeg over. Er det derfor, adelen er vågnet og har med sværd i hånd vundet sin magt i staten tilbage, for at de fornemmes frigivne og trælle skal kunne handle ilde med vort gods og formue efter eget forgodtbe-

findende? Har det været målet, da tilstår jeg, at jeg har båret mig galt ad ved at vælge dette parti, da tilstår jeg, at det var afsindigt af mig at stille mig på denne side, om jeg end ikke bar våben i striden, dommere⁸⁵). Hvis derimod stormændenes sejr bør være til ære og gavn for vort land og folk, ja så bør min tale just særlig takkes de bedste og største. Men er der nogen, som ser et angreb på sig selv og på partiets sag, når Chrysogonus bliver dadlet, da kender han sagen dårligt, men sig selv des bedre. Ti adelens sag vil vinde i glans ved modstand mod alle uværdige individer; men den, der uden blu stiller sig på Chrysogonus's side og tror sin sag uadskillelig forbunden med hans, ja han føler sig jo krænket, når han lukkes ude fra denne glans.

Men hele denne udtalelse står som sagt for min egen regning; kun hensynet til staten, min egen smerte og disse personers retskrænkelse har nødsaget mig til at fremkomme med den. Sex. Roscius ser intet oprørende i dette, anklager ingen, beklager sig ikke over tabet af sin fædrenearv. Uden verdenserfaring⁸⁶), landboer og bondemand som han er, mener han, at dette, som efter jeres sigende er Sulla's værk, altsammen er sket efter skik og brug, efter loven og folkeretten. Hans ønske er kun at skilles fra jer fri for brøde og rensset for denne nedrige beskyldning. Bliver han blot denne ufortjente mistanke kvit, giver han med roligt sind afkald på alt, hvad han ejer og har, siger han. Han beder og bønfalder dig, Chrysogonus, så sandt som han ikke har tilvendt sig det mindste af faderens meget betydelige formue, så sandt som han ikke har bedraget dig i noget, så sandt som han med den redeligste vilje har afstået og udbetalt dig hver skilling, han havde, så

sandt som han har udleveret dig den klædning, han dækkede sig med, og den ring, han bar på sin finger⁸⁷⁾, så sandt som han af alt sit eje kun har udtaget sig selv i sin nøgenhed, ellers intet —, at du vil forunde ham, den uskyldige, ved støtte af sine venner at henleve sine dage i armod.

- 145 »Mine ejendomme er i din besiddelse, jeg lever af andres medlidenhed; jeg bøjer mig derfor, dels fordi jeg har et tålmodigt sind, dels fordi det jo ikke kan være anderledes. Mit hus står åbent for dig, for mig er det lukket; jeg finder mig deri. Mit talrige tyende arbejder for dig, jeg har ikke en eneste slave; jeg slår mig til tåls og mener at burde finde mig deri. Hvad vil du yderligere? Af hvad grund forfølger du mig? Hvorfor vil du mig til livs? I hvad mener du at jeg gør din vilje imod? Hvor modarbejder jeg dine interesser? Hvormed står jeg dig i vejen?« Er det for at plyndre liget, du vil slå manden ihjel, så har du jo plyndret ham; hvad søger du mere? Er det for fjendskabs skyld, hvad fjendskab har du da med ham, hvis ejendomme du tog i besiddelse, endnu før du kendte ham selv? Er det af frygt, kan der da virkelig være noget, du frygter af ham, der, som du ser, ikke engang selv kan værges sig mod en så gruelig forurettelse? Men hvis det, at alt, hvad der har været Sex. Roscius's ejendom, er blevet dit, hvis det er grunden, hvorfor du stræber sønnen her efter livet, lægger du så ikke derved en frygt for dagen, som du mindst af alle burde nære⁸⁸⁾, frygten for, at de proskriberedes børn engang skal få deres fædrene eje tilbage?
- 146 Du gør uret, Chrysogonus, hvis du venter dig større garanti for dit køb af denne mands død end af L. Sulla's foranstaltninger. Men når du ikke har nogensomhelst grund til at ønske den

ulykkelige ramt af så stor en ulykke, når han har udleveret dig alt sit på livet nær og ikke stukket det mindste af faderens til side i smug, ikke engang til en erindring, — i udødelige guder, hvad er det da for en grusomhed, hvad er det for en barbarisk, umenneskelig karaktér, du dér viser? Hvilken røver har nogensinde været så djævelsk, hvilken pirat en sådan barbar, at han, når han kunde få byttet fuldt og hélt uden blodsudgydelse, foretrak først at slå manden ihjel og så plyndre ham? Du véd, at han intet har, intet vover, intet formår, at han aldrig med en tanke er gået imod dine interesser; men alligevel vil du ham til livs, som du ikke kan frygte og ikke skylder at hade, og som du ser ikke længer har nogetsomhelst tilbage, som du kan tage fra ham. Men det oprører dig måske at se ham sidde for retten med klæder på kroppen, ham, hvem du har drevet fra hans fædrene arv nogen som fra et skibbrud, — ret som om du ikke vidste, at han både får føden og klæderne af Caecilia⁸⁹⁾, denne fortræffelige dame, som vel har en vidtberømt fader, højtanséte farbrødre, en udmærket broder, men som alligevel, skønt kvinde, har bragt det dertil ved sine fremragende egenskaber, at hun gengælder den hæder, hun nyder af deres anseelse, med en ikke ringere glans, der falder på dem af hendes ry.

Eller finder du måske det så oprørende, at han bliver forsvaret samvittighedsfuldt? Nej, tro mig, dersom alle den anklagedes gæsteverner, i et antal, som svarede til faderens gæstevenskabsforbindelser og yndest, vilde møde op her og vovede at forsvare ham frimodigt, da vilde han få et fyldestgørende forsvar; og hvis, under hensyn til retskrænkelens størrelse og i betragtning af, at statens vigtigste interesser angribes ved processen mod ham,

alle vilde skride ind mod det, her sker, så fik i sandelig ikke lov at blive siddende dér. Nu forsvares han således, at modstanderne virkelig ikke har noget at beklage sig over eller kan mene, at det er magten, de segner for. Hvad der er at foretage inden hjemmets døre, tager Caecilia sig af, ordningen af alt torvet og retshandlingen vedrørende har, som i ser, dommere, M. Messalla påtaget sig, og havde han alder og kræfter til det⁹⁰), vilde han selv føre forsvaret for Sex. Roscius. Men da hans unge alder og den beskedenhed, der er denne alders pryd, forbyder ham at tale, har han overdraget sagen til mig, for hvem han nok kunde tænke sig at det både vilde være en glæde og en pligt at opfylde hans ønske. Selv har han ved sin ihærdighed og klogskab, sit anséte navn og sin samvittighedsfulde omhu bragt det dertil, at Sex. Roscius's liv blev friet ud af ejendomsopkøbernes klør og overantvordet til dommernes kendelse. En sådan adel, dommere, var det uden tvivl, som største delen af borgerne greb til våben for; det kæmpedes der for, at give de adelige deres stilling i staten tilbage, der bærer sig ad, som i ser Messalla gøre, der forsvarer en uskyldigs liv, modsætter sig uretten og hellere vil vise, hvad magt de har, ved at frelse deres næste end ved at volde hans undergang. Ja, hvis alle de, der hører samme stand til, vilde gøre så, da vilde både staten besværes mindre af dem og de selv mindre af deres medborgeres uvilje.

150 Men, dommere, hvis vi ikke kan få Chrysogonus til at lade sig nøje med vore penge og ikke begære vort liv; hvis han ikke kan bevæges til, efter at have berøvet os al vor retmæssige ejendom, ikke også at forlange dette solens lys, som er alles fælles eje,

taget fra os; hvis det ikke er ham nok at stoppe sin begærlighed med penge, uden der tillige bydes hans grusomhed blod, — da, dommere, er der kun én tilflugt, kun ét håb tilbage for Sex. Roscius, og ligeså for staten: eders prøvede godhed og barmhjærtighed. Dersom den varer ved, står vi endnu til at frelse; men hvis den grusomhed, som i disse tider har huseret i staten, også — men det skal ingen få mig til at tro — har gjort eders hjerter hårdere og ufølsommere, så er alt forbi, dommere, så er det bedre at leve sit liv mellem vilde dyr end at være omgivet af al denne umenneskelighed. Er det dertil, i er bestemte, dertil, i er udvalgte, at i skal domfælde dem, som ejendomsopkøberne og snigmorderne ikke har kunnet overkomme at få myrdet? Dygtige hærførere plejer at bruge den taktik, når de leverer slag, at opstille soldater på det sted, hvorhen de formoder at de flygtende fjender vil vende sig, for at de, der vil rende deres vej fra slaget, uden at ane det skal falde i hænderne på dem. Uden tvivl mener disse herrer ejendomsopkøbere, at i, sådanne mænd som i er, sidder her på lignende måde for at opfange dem, der slipper dem selv af hænde. Det forbyde guderne, dommere, at dette kollegium, som vore forfædre ønskede skulde bære navn af »det offentlige råd«⁹¹⁾, skal blive betragtet som ejendomsopkøbernes reservestyrke. Eller ser i ikke, dommere, at man ene og alene har det for øje at få de proskriberedes børn ryddet af vejen paa en hvilken som helst måde og har udsét eders edsvorne kendelse og Sex. Roscius's proces til at gøre det første forsøg med? Kan der være tvivl om, hvem den skyldige er, når i på den ene side ser ejendomsopkøberen, uvennen,

151

152

snigmorderen, som for tiden tillige er anklager ⁹²⁾, på den anden side den fattige mand, agtet blandt sine, sønnen, på hvem ingen brøde, ja ikke engang nogen mistanke har kunnet blive siddende? Øjner i noget andet, der her står Sex. Roscius imod, end at faderens ejendomme er bleven solgte?

153 Men hvis i påtager jer det og tilsiger eders bistand dertil, hvis hensigten med, at i sidder her, er den, at børnene af dem, hvis ejendomme er solgte, skal føres for jer, så vogt jer, dommere, i de udødelige guders navn, at ikke en ny og langt grusommere proskription skal synes indviet af jer. Den forrige, som gik ud over dem, der kunde gribe til våben, vilde senatet dog ikke påtage sig ansvaret for, for ikke at give det udseende af, at foranstaltninger, hårdere end hjemlet er i forfædrenes skik, var bragte til udførelse ifølge offentlig beslutning; men denne sidste er rettet mod deres børn og mod de små i vuggen, og hvis i ikke ved eders dom i denne sag viser den fra jer på det bestemteste, så pas på, i himlens navn, hvad der vel til sidst skal komme ud af det for staten.

154 Det er en pligt for indsigtsfulde mænd, der er udrustede med den autoritet og magt som i, fornemmelig at bringe lægedom mod de ondt, som fornemmelig volder staten lidelse. Der er ingen af jer, som jo kan se, at Romerfolket, der engang ansås for overmåde mildt mod sine fjender, nu for tiden lider af grusomhed mod medborgere. Ryd denne grusomhed ud af borgersamfundet, dommere, tål ikke, at den længer huserer her i staten. Den har ikke blot det onde i sit følge, at den har taget livet af en mængde medborgere på den grusomste måde, men den har endog betaget de mest

menneskekærlige barmhjærtighedsfølelsen ved at
vænne dem til at se ulykker. Ti når vi hver
time på dagen ser eller hører noget grusomt ske,
så mister selv de af os, som er mildest af naturen,
ved de uafadelige pinlige indtryk al menneskelig
følelse af vore hjerter.

ANMÆRKNINGER TIL TALEN FOR SEXTUS ROSCIUS.

1) Efter Romersk skik fik den frigivne sin herres to første navne, medens slavenavnet blev hans »tilnavn«. 2) Venner af den anklagede, der ved deres nærværelse støtter hans sag. 3) 26 år. 4) omtr. 1 mill. kroner. 5) Den sidste bemærkning er en stående formel, som bruges, når man nævner ansætte personer i en sammenhæng, hvor de kunde tage anstød af at blive nævnte. 6) F. ledede som prætor nærværende retssag; han havde tidligere, ifølge særligt kommissorium og uden at være embedsmand, ledet samme domstol. Sådant skete, når prætorerne ikke kunde overkomme ledelsen af samtlige kriminaldomstole. 7) Ameria (nu Amelia) lå i Umbrien, en halv snes mil nord for Rom, og var et municipium, d. v. s. indbyggerne var Romerske borgere, men havde et vist kommunalt selvstyre. 8) Borgerkrigen mellem Marius og Sulla. 9) Med »gladiator« menes i virkeligheden morder; de følgende billedlige udtryk må forstås overensstemmende hermed. 10) i nærheden af *circus Flaminius*, nordvest for *Capitolium*. 11) Romernes dag og nat, regnet efter solens opgang og nedgang, deltes i 12 timer hver. Disse blev således af forskellig længde efter årstiden; for Rom's vedkommende kunde de variere mellem omtrent 3 kvartér og 5 kvartér. Mordet må have fundet sted i sommerhalvåret. 12) Romerske mil naturligvis; 1 R. mil = $\frac{1}{5}$ Dansk. 13) Denne by, som ligger højt oppe i Etrurien, sydvest for Florents, var én af dem, der holdtes længst af det Marianske parti. 14) Derved lettedes jo afsætningen af produkterne, hvad der forøgede ejendommenes værdi. 15) Interpunktionen efter Gertz. 16) Sigter til det tilnavn, Sulla antog, Felix, »den lykkelige«. 17) Først niendedagen efter ligbegængelsen fandt den sidste ceremoni sted, en slags gravøl. 18) Ved ejendomssalg plejede man at forbeholde sig uhindret adgang til familiens grave; men her havde den yngre Sex. Roscius jo intet haft at gøre med salget og altså ikke kunnet pålægge køberen en sådan servitut. 19) Således kaldes municipiernes råd, der vist i reglen bestod af 100 medlemmer, med et forretningsudvalg, »de ti første«, i spidsen. 20) formodentlig en datter af Q. Caecilius Metellus Balearicus, en højt ansét statsmand og kriger (han vandt sit tilnavn ved at indtage de Baleariske øer). Over hovedet talte Metellernes slægt mange betydelige

mænd (se § 147). ²¹⁾ Sulla og hans parti, hvortil senatet, og altså også dommerne, vel næsten udelukkende hørte. ²²⁾ Den gamle straf for mord på nære slægtninge var at indsyes i en lædersæk sammen med en hund, en hane, en slange og en abe (i hvilke dyrs karakter man fandt visse overensstemmelser med forbryderens) og derpå kastes i havet eller en flod, unddraget berøring med alle elementerne (se § 71). ²³⁾ Gaius (afkortet C. som i det ældste alfabet havde betydning af G) Flavius Fimbria, en fanatisk tilhænger af Marius, én af hovedmændene for blodbadet år 87, gik senere som legat til Asien i den første Mithridatiske krig, dræbte her sin feltherre for selv at tage overkommandoen; men da hans hær gik over til Sulla, tog han livet af sig. ²⁴⁾ Q. Mucius Scaevola (kaldet, efter den høje præstelige værdighed, han opnåede, *pontifex maximus*), en statsmand af ualmindelig anseelse og lige udmærket som retskyndig og taler (den mest veltalende af de retskyndige og den mest retskyndige af de veltalende«, siger Cicero et sted om ham). Den yngre Marius lod ham dræbe 3 år senere (år 83). ²⁵⁾ Cicero vil sagtens insinuere, at Erucius var frigiven, altså født udenfor ægteskab, idet slaver ikke kunde indgå lovformeligt ægteskab. Eller også indeholder stedet en angreb på E.'s moders rygte, som da må forudsættes dommerne bekendt. ²⁶⁾ Caecilius Statius var en højt ansét komediedigter († 168); kun ubetydelige brudstykker af hans værker er tilbage. ²⁷⁾ Det hørte til god tone hos talerne ikke at synes alt for bevandrede i skønlitteraturen, hvilket ikke stemmede med gammel-Romersk alvor. ²⁸⁾ Tribusinddelingen, der lå til grund for visse folkforsamlinger (*comitia tributa*) og for censorernes folkemønstring m. m., var oprindelig en stedlig inddeling, men skiftede karakter derved, at tribus var arvelig i familien, selv om dennes medlemmer forandrede opholdssted. Tribusfæller er altså noget andet end naboer, hvorved Cicero tænker på folk fra hans fødeby, Arpinum. ²⁹⁾ Et vilkårlig valgt eksempel på en bondeegn, der var Romerne velbekendt. ³⁰⁾ c: dem, der hører til det gamle afsluttede borgersamfund, hvis grænser ikke lå mange mil fra Rom, i modsætning til dem, der først var bleven indlemmede efter forbundskrigen (år 90), da hele Italien fik Romersk borgerret (blandt disse Ameria i Umbrien). ³¹⁾ idet hans ophold på ejendommen skal tydes som vidnesbyrd om et slet forhold til faderen og derved indirekte støtte anklagen for fadermord. ³²⁾ formodentlig C. Atilius Regulus Serranus, to gange konsul under den 1ste Puniske krig og sejrherre i et søslag (ikke at forveksle med den samtidige M. Atilius Regulus, om hvis heltemodige op-

træden som Karthagernes fange sagnet véd at fortælle). ³³⁾ end sige til Rom, mener Cicero, og der tænkes kun på gæstebud dér. ³⁴⁾ Denne lov fastsatte som straf for falsk anklage, at et K (*kalumniator*, falsk anklager) skulde indbrændes på anklagerens pande. ³⁵⁾ Den moderne inkvisitoriske fremgangsmåde kendes ikke i den Romerske kriminalretspleje. ³⁶⁾ Et natligt overrumplingsforsøg mod Capitolium af Gallerne år 390 blev som bekendt forstyrret ved, at Iuno's hellige gæs gjorde allarm. ³⁷⁾ K betyder, som ovenfor sagt, *kalumniator*, men også *kalendae*, den 1ste i hver måned, betalingsterminen for lån og renter. Det er derfor intet under, at forældede stymper, der som Erucius opholdt livet ved den foragtelige anklagerprofession, hadede og frygtede både det ene og det andet K. ³⁸⁾ Det må dog vel have været i pauserne, E. bar sig således ad, f. eks. når en lovparagraf eller et dokument læstes op. ³⁹⁾ en Latinsk kystby tæt sydøst for de Pontinske sumpe. ⁴⁰⁾ Voksne sover jo ikke så fast som børn. ⁴¹⁾ navnlig Orestes, Agamemnon's og Klytæmnestra's søn, og Alkmaion, søn af Amfiaraos og Erifyle. For Romerne er disse myther ikke religion, men poesi. ⁴²⁾ De bekendte 4 elementer. ⁴³⁾ Hele dette udbrud vakte stormende bifald hos tilhørerne, siger Cicero andensteds; han selv bedømmer det dog senere som noget ungdommeligt og uafgæret. ⁴⁴⁾ Loven forbød at forhøre slaver i en sag mod deres herre; dog kunde herren tilbyde selv at lade sådant forhør afholde (og da altid på pinebænken). Cicero kommer nedenfor nærmere ind på spørgsmålet (119 ff.). ⁴⁵⁾ Navnene anføres for ubestemt til, at vi kan sige, hvem det er. ⁴⁶⁾ Der menes Magnus (§ 119). ⁴⁷⁾ Sex. Roscius sigtedes for at have tilvendt sig noget af faderens inddragne gods. ⁴⁸⁾ Det var ret almindeligt, at fremadstræbende unge mænd søgte at tjene deres sporer på denne måde; det ansås ikke for upassende: det var jo i statens og folkets interesse, at det skete. ⁴⁹⁾ Han levede et halvhundrede år længere tilbage. ⁵⁰⁾ ο: strænge. ⁵¹⁾ Talen strejfer her ind på politikens område, og Cicero bliver derfor yderst forsigtig i valget af udtryk og dermed noget dunkel for os. Med «Cannae-slaget» menes proskriptionstidens myrderier, der må have lyst stærkt op i anklagernes rækker; der var folk nok, der vilde dem til livs, hævne fortiden eller gøre dem uskadelige for fremtiden. ⁵²⁾ Ifølge en let forståelig idéassociation springer tanken fra Servilius-søen, et vandbassin nær ved torvet, hvor hovederne af de proskriberede stilledes til skue, over til blodbadet ved Trasumenus-søen i den 2den Puniske krig. ⁵³⁾ Disse ord skal være af Ennius's tragedie *Achilles*, et udbrud af Odysseus, da han fortæller om kampen ved Grækernes

brændende flåde. ⁵⁴) Eller måske: mænd som Curtius, Marius . . . ; det følgende navn er forskrevet i håndskrifterne. ⁵⁵) Alle de nævnte personer er os ubekendte. Der nævnes ganske vist andensteds en bekendt taler på denne tid ved navn P. Antistius, der blev myrdet; men forskellige omstændigheder tyder på, at det ikke er ham, Cicero taler om. Det er naturligvis alderen, men måske også andre forhold, der foranlediger Cicero til at kalde ham Priamos; at lovene forbød ham at kæmpe, må vel betyde, at han som dømt for falsk anklage ikke mere kunde optræde som anklager. ⁵⁶) Muligvis var der døtre; men det Latinske ord for børn, *liberi* (egl. »de frie«, modsat slaverne i huset), der kun forekommer i flertal, kan bruges om et enkelt barn (jf. talen for C. Manilius's lovforslag, § 33). ⁵⁷) Automedon hed Akhilleus's raske vognstyrer. ⁵⁸) Når sejrskransen smykkedes med bånd af guld eller sølvblik, var det en særlig stor udmærkelse. ⁵⁹) Ud fra det Romerske princip, at opfyldelse af borgerpligten, og da især værnepligten, betingede udøvelse af borgerretten, kunde det vel hændes, at de yngre lod dem, der var over 60 år og dermed fri for al krigstjeneste, høre, at de ikke burde have lov at stemme på folkeforsamlingen (»væk fra broen med dem!«). »Broer« kaldtes de indhegnede passager, der førte til afstemningslokalet. Det er herover, Cicero har lavet sit ordspil. ⁶⁰) Roscius Magnus; »den anden« er altså Capito. ⁶¹) Magnus må tænkes at være kommen med en afbrydelse. ⁶²) Se § 20. ⁶³) Se § 25. ⁶⁴) Cicero's ordspil mellem *fides*, »det givne ord«, men også »troskab«, og *perfidia*, »troløshed«, kan næppe gengives hélt tilfredsstillende på Dansk. ⁶⁵) Det kunde synes påfaldende, at defensor ikke selv tilbyder at føre disse vidner; men kun anklageren havde ret til at indstævne folk til vidneforklaring, den anklagede ikke. ⁶⁶) Jeg gengiver det, Cicero antagelig har ment; det overleverede *gubernetur* er mig uforståeligt. Mon *geminetur*? ⁶⁷) Der tales ikke til Roscius Capito; men taleren vender sig, med en ikke ualmindelig rhetorisk frihed, mod en fingeret modstander i almindelighed, som han lænker sig nærværende. ⁶⁸) I dette tvivlsomme sted følger jeg Gertz, som udsletter *minime* foran *ipsi*. ⁶⁹) σ : fortjener han ikke at blive ramt af en sådan straf, at han derefter kan betragtes som borgerlig død? ⁷⁰) Se § 17. ⁷¹) Efter Buechner's læsemåde: *at non quaeretur*. Straks nedenfor læser jeg: *Ita, credo, litteris . . .* ⁷²) Se § 35. ⁷³) Navnet er Græsk og betyder »guldfødning«. ⁷⁴) Proskriptionsloven, *lex Cornelia* (kaldet så efter Cornelius Sulla), synes ikke at have været lovformelig vedtaget af folket, men at være udgået som en anordning af diktatoren. Vilde nogen nu be-

stride dens gyldighed som en lov, henviste Sullanerne til en af folket vedtagen lov, *lex Valeria*, der gav Sulla's anordninger som diktator lovskraft. Men dette juridiske spørgsmål vil Cicero ikke her rode op i; derfor lader han så uvidende om alt derhen hørende. ⁷⁵⁾ Hvis Cicero's ord her er rigtigt forståede, må hans bevisførelse om dette punkt høre til den større lakune, der følger om lidt. ⁷⁶⁾ år 81. ⁷⁷⁾ Den tredje mulighed, at man ganske ugenert havde ført ejendommen til indtægt uden hensyn til det lovstridige, der skete, afviser Cicero som utænkelig. ⁷⁸⁾ Palatinerhøjen var allerede på denne tid byens fine kvartér, men blev det end mere i kejser-tiden, da residensen lå her; navnet *Palatium* blev siden til fællesnavn for en fyrstebolig, »palads«. ⁷⁹⁾ Både i Korinth og på Delos dreves en betydelig kunstindustri med broncekar, som var stærkt efterspurgte og meget kostbare. ⁸⁰⁾ på vægge og gulve. ⁸¹⁾ sagt med bitterhed: Romerske borgere beskæmmede jo togaen, deres hædersdragt, ved at vise sig offentlig som en frigivens følgesvende og klienter. ⁸²⁾ Cicero tænker ikke blot på embedsmændene, af hvilke dog almue-tribunerne fik deres magt stærkt beskåret, men særlig også på senatet, som nu fik sin dommermyndighed tilbage, der havde måttet afgives til ridderne ved en lov af C. Gracchus år 122. ⁸³⁾ Det var den gængse tro, at den blotte omtale af noget ondt, der kunde ventes, let kunde medføre, at det skete. ⁸⁴⁾ Der er noget i rhythmien og ordvalget, som tyder på, at disse ord er stumper af et digtersted. ⁸⁵⁾ Jeg har foretrukket komma efter *senserim* for semikolon. ⁸⁶⁾ Læsemåden *rerum* for *morum* er fulgt. ⁸⁷⁾ En signetring ejede enhver fri borger. ⁸⁸⁾ Du, som står Sulla så nær, mener Cicero, bør mere end nogen anden tro på varigheden af hans foranstaltninger. ⁸⁹⁾ Se § 27. ⁹⁰⁾ Hvis det, som man har formodet, er den Messalla, der var konsul år 53, har han næppe på denne tid været en snes år endnu. ⁹¹⁾ Denne benævnelse, som ellers bruges om senatet, anvendes her om det i folkets og statens navn dømmende dommerkollegium. ⁹²⁾ nl. Roscius Magnus, der jo har taget plads på anklagernes bænke.

Tilføjelse: I § 61 læser jeg med Hotman *aut confitere*.